

USTAVNI SUD REPUBLIKE HRVATSKE

Broj: U-I-4639/2014

U-I-5245/2014

U-I-7660/2014

Zagreb, 19. prosinca 2023.

Ustavni sud Republike Hrvatske, u sastavu Miroslav Šeparović, predsjednik, te suci Andrej Abramović, Mato Arlović, Snježana Bagić, Branko Brkić, Mario Jelušić, Lovorka Kušan i Rajko Mlinarić, rješavajući o prijedlozima za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti zakona s Ustavom Republike Hrvatske ("Narodne novine" broj 56/90., 135/97., 113/00., 28/01., 76/10. i 5/14.), na sjednici održanoj 19. prosinca 2023. donio je

R J E Š E N J E

Ne prihvaćaju se prijedlozi za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti s Ustavom Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola ("Narodne novine" broj 92/14. i 98/19.).

O b r a z l o ž e n j e

I. POSTUPAK PRED USTAVNIM SUDOM

1. Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola (u daljnjem tekstu: ZoŽPOIS) donio je na temelju članka 2. stavka 4. alineje 1. Ustava sedmi (7.) saziv Hrvatskog sabora (u daljnjem tekstu: Sabor) na sjednici održanoj 15. srpnja 2014.

Proglasio ga je predsjednik Republike Hrvatske odlukom klasa: 011-01/14-01/114, urbroj: 71-05-03/1-14-2 od 18. srpnja 2014.

Objavljen je u "Narodnim novinama" broj 92 od 28. srpnja 2014. i stupio je na snagu 5. kolovoza 2014., osim članaka 40. - 43. koji su stupili na snagu 1. rujna 2014. (članak 82. ZoŽPOIS-a).

2. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola ("Narodne novine" broj 98/19.) izmijenjen i dopunjen je ZoŽPOIS na sljedeći način: izmijenjeni su stavci 2. i 3. članka 15., u članku 31. dodani su novi stavci 2. i 3., izmijenjen je članak 32., izmijenjen je stavak 2. članka 34. i iza članka 36. dodan je novi članak 36.a.

Za potrebe ovog ustavnosudskog postupka za ZoŽPOIS i njegovu navedenu izmjenu i dopunu upotrebljavat će se kratica ZoŽPOIS:92/14-98/19.

3. Ustavnom sudu podnesena su tri prijedloga za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti ZoŽPOIS-a s Ustavom.

1) Prvi prijedlog

4. Prvi prijedlog podnio je 21. srpnja 2014. Petar Marija Radelj iz Zagreba. U njemu predlagatelj upire na formalnu i materijalnu neustavnost ZoŽPOIS-a:92/14-98/19. U bitnome ističe kako ZoŽPOIS:92/14-98/19 nije donesen u skladu s Poslovníkom Hrvatskog Sabora ("Narodne novine" broj 81/13., 113/16., 69/17., 29/18., 53/20., 119/20. - odluka USRH broj: U-I-4208/2020, 123/20. i 86/23. - odluka USRH broj: U-I-4957/2015; u daljnjem tekstu: Poslovník:81/13-86/23), da se njime protivno ustavnoj definiciji braka izjednačavaju brak i životno partnerstvo, pri čemu životnim partnerima nisu propisane obveze koje su posebnim zakonom propisane bračnim drugovima, ističe kako zajednica para bez djece nije obitelj, upire na nedopustivost propisivanja pravnih učinaka životnog partnerstva na djecu, posebno upire na nedopustivost reguliranja ZoŽPOIS-om:92/14-98/19 materije drugih zakona, te stoga smatra da ZoŽPOIS:92/14-98/19 u cijelosti nije u suglasnosti s Ustavom.

Njegov prijedlog zaveden je pod brojem U-I-4639/2014.

2) Drugi prijedlog

5. Drugi prijedlog podnijela je 29. srpnja 2014. Apologetska udruga Blaženi Ivan Merz iz Zagreba, koju zastupa Dario Čehić, odvjetnik u Poreču.

Predlagateljica u tom prijedlogu u bitnome navodi kako smatra da ZoŽPOIS:92/14-98/19 u cijelosti nije u suglasnosti s člankom 61. stavkom 2. Ustava (u pročišćenom tekstu Ustava /"Narodne novine" broj 85/10./ članak 61. Ustava označen je kao članak 62.), te također navodi da taj zakon nije u suglasnosti s člancima 5., 40. i 64. Ustava (u pročišćenom tekstu Ustava /"Narodne novine" broj 85/10./ članak 64. Ustava označen je kao članak 65.).

Posebno upire na nesuglasnost s Ustavom članaka 7. - 12., 21., 23., 38., 39. - 49., 51., 55. - 74. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19.

Taj je prijedlog zaveden pod brojem U-I-5245/2014.

3) Treći prijedlog

6. Treći prijedlog podnijela je 3. prosinca 2014. udruga U ime obitelji iz Zagreba, zastupana po predsjedniku Lini Zonjiću.

Ova predlagateljica također u bitnome ističe kako smatra da ZoŽPOIS:92/14-98/19 u cijelosti nije u suglasnosti s člankom 61. stavkom 2. Ustava (vidi točku 5. obrazloženja ovog rješenja), te da taj zakon nije u suglasnosti s člancima 5., 40. i 64. Ustava (vidi točku 5. obrazloženja ovog rješenja).

Posebno upire na nesuglasnost s Ustavom članka 37. stavka 4., članka 38. i članka 55. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19.

Njezin je prijedlog zaveden pod brojem U-I-7660/2014.

7. Na temelju članka 25. i članka 42. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske ("Narodne novine" broj 99/99., 29/02. i 49/02. - pročišćeni tekst; u daljnjem tekstu: Ustavni zakon), Ustavni sud je u povodu prvog prijedloga od Sabora zatražio i zaprimio:

- presliku dopisa klasa: 022-03/13-01/296, urbroj: 50301-09/09-14-6 od 24. lipnja 2014., kojim je Vlada Republike Hrvatske predsjedniku Sabora podnijela konačni prijedlog ZoŽPOIS-a i za svoje predstavnike odredila ministra uprave Arsena Bauka, zamjenika ministra uprave Zorana Pičuljana, zamjenicu ministra pravosuđa Sandru Artuković Kunšt, zamjenicu ministra socijalne politike i mladih Maju Sporiš, zamjenika ministra zdravlja Marijana Cesarika, pomoćnike ministra uprave Jagodu Botički, Borisa Miloševića i Ranka Lamzu, te pomoćnicu ministra rada i mirovinskog sustava Marinu Kasunić Peris;

- presliku dopisa klasa: 022-03/13-01/327, urbroj: 65-14-11 od 26. lipnja 2014., kojim je predsjednik Sabora uputio konačni prijedlog ZoŽPOIS-a svim zastupnicama i zastupnicima, te predsjednicama i predsjednicima radnih tijela Sabora;

- presliku konačnog prijedloga ZoŽPOIS-a (P.Z. br. 584);

- preslike izvješća o konačnom prijedlogu ZoŽPOIS-a sljedećih radnih tijela Sabora:

- Odbora za pravosuđe klasa: 022-03/13-01/337, urbroj: 6521-9 od 2. srpnja 2014.;

- Odbora za ravnopravnost spolova klasa: 022-03/13-01/337, urbroj: 6521-23-14 od 3. srpnja 2014.;

- Odbora za zakonodavstvo klasa: 022-03/13-01/337, urbroj: 6521-2-14 od 4. srpnja 2014.;

- Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina klasa: 022-03/13-01/337, urbroj: 6521-8-14 od 9. srpnja 2014.;

- Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku klasa: 022-03/13-01/337, urbroj: 6521-10-14 od 9. srpnja 2014.; te

- presliku zaključka Kluba zastupnika HDZ-a klasa: 022-03/13-01/337, urbroj: 6532-1-14-01 od 10. srpnja 2014.;

- presliku 37 amandmana na članke 1., 2., 3., 4., 6., članak 29. stavak 3., članak 37. stavke 2. i 4., članak 39. stavak 2., članak 40. stavke 1., 2. i 3., članak 43., poglavlje 2. Odnosi vezani uz djecu, odjeljke 2.1. Roditeljska skrb životnog partnera i 2.2. Partnerska skrb, članke 46. - 49., članke 51., 53., 55., 59., 60., 62., 63., 65., 67., 68., 69., 70., 71. stavak 2., 72., 73., 74., 75., 76., 77., 78., 79., 81. i 82. konačnog prijedloga ZoŽPOIS-a Kluba zastupnika HDZ-a klasa: 022-03/13-01/357, urbroj: 6532-1-14-01 od 10. srpnja 2014.;

- presliku tri amandmana zastupnika Gordane Sobol, Šime Lučina i Igora Kolmana od 10. srpnja 2014. na članak 44., članak 45. stavke 1. i 2. i članak 48. konačnog prijedloga ZoŽPOIS-a;

- presliku amandmana zastupnika Igora Kolmana, Šime Lučina i Branka Vukšića, bez naznake datuma, kojim se predlaže konačni prijedlog ZoŽPOIS-a dopuniti člankom 49.a koji uređuje posvojenje djece od strane životnih partnera;

- presliku amandmana Kluba zastupnika HDSSB-a od 10. srpnja 2014. na članak 71. stavak 2. konačnog prijedloga ZoŽPOIS-a;

- presliku amandmana Vlade Republike Hrvatske klasa: 022-03/13-01/296, urbroj: 50301-09/09-14-9 od 14. srpnja 2014. na članak 82. konačnog prijedloga ZoŽPOIS-a; i

- presliku prijepisa fonograma rasprave i glasovanja o konačnom prijedlogu ZoŽPOIS-a (13. sjednica 7. saziva Sabora).

8. U povodu je drugog prijedloga Ustavni sud na temelju članka 25. Ustavnog zakona od ministra uprave zatražio i zaprimio očitovanje klasa: 011-01/14-01/426, urbroj: 515-03-01/1-14-02 od 29. rujna 2014.

Očitovanju su priložene preslike:

- tablice savjetovanja sa zainteresiranom javnošću,

- nacrt prijedloga zakona o životnom partnerstvu,

- prijedloga zakona o životnom partnerstvu,

- izvješća o prijedlogu zakona o životnom partnerstvu, prvo čitanje, sljedećih radnih tijela Sabora:

- Odbora za ravnopravnost spolova klasa: 022-03/13-01/337, urbroj: 6521-23-14 od 24. siječnja 2014.,

- Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku klasa: 055-03/13-01/337, urbroj: 6521-10-14 od 26. siječnja 2014.,

- Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina klasa: 022-03/13-01/337, urbroj: 6521-/-13 od 29. siječnja 2014.,

- Odbora za financije i državni proračun klasa: 022-03/13-01/337, urbroj: 6521-5-14 od 30. siječnja 2014.,

- Odbora za obitelj mlade i sport klasa: 022-03/13-01/337, urbroj: 6521-11-14 od 6. veljače 2014., i
- konačnog prijedloga Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola.

9. Imajući u vidu da se prvim (u dijelu koji se ne odnosi na prigovore formalne nesuglasnosti), te drugim i trećim prijedlogom u biti iz istih razloga osporava suglasnost ZoŽPOIS-a s Ustavom, Ustavni sud u povodu prvog i trećeg prijedloga nije zatražio očitovanje ministra uprave.

10. S obzirom na to da svi prijedlozi upiru na nesuglasnost s Ustavom ZoŽPOIS-a u cijelosti, Ustavni sud je postupke spojio i o njihovoj osnovanosti riješio jednim rješenjem.

11. U skladu s člankom 27. stavkom 6. Ustavnog zakona od raspravljanja i glasovanja u ovom postupku izuzeli su se suci Ingrid Antičević Marinović, Josip Leko, Davorin Mlakar, te sudac Goran Selanec koji je kao zamjenik pravobraniteljice za ravnopravnost spolova sudjelovao u radnim skupinama koje su radile na pripremi zakonodavnog okvira.

II. OSPORENI ZoŽPOIS:92/14-98/19

12. ZoŽPOIS-om:92/14-98/19 se uređuje životno partnerstvo osoba istog spola, načela sklapanja i prestanak životnog partnerstva, postupci nadležnih tijela u vezi sa sklapanjem i prestankom životnog partnerstva, vođenje registra o životnom partnerstvu, te pravni učinci životnog partnerstva.

U drugom i trećem prijedlogu izrijekom osporeni članci 7. - 12., 21., 23., 37. stavak 4., 38., 39. - 49., 51., 55. - 74. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 glase:

"I. SKLAPANJE I PRESTANAK ŽIVOTNOG PARTNERSTVA

1. SKLAPANJE ŽIVOTNOG PARTNERSTVA

Pretpostavke za sklapanje životnog partnerstva

Članak 7.

(1) Za sklapanje životnog partnerstva potrebno je:

1. da su osobe koje namjeravaju sklopiti životno partnerstvo istog spola
2. da su osobe izjavile svoj pristanak za sklapanje životnog partnerstva
3. da je životno partnerstvo sklopljeno pred matičarom.

(2) Ako u vrijeme sklapanja životnog partnerstva nije ispunjena koja od pretpostavki iz stavka 1. ovoga članka, životno partnerstvo nije sklopljeno.

(3) Pravo na tužbu radi utvrđenja postojanja ili nepostojanja životnog partnerstva ima svaka osoba koja za to ima pravni interes i centar za socijalnu skrb.

Pretpostavke za valjanost životnog partnerstva

Članak 8.

Životno partnerstvo ne može sklopiti osoba koja nije navršila osamnaest godina života.

Članak 9.

(1) Životno partnerstvo ne može sklopiti osoba nesposobna za rasuđivanje.

(2) Životno partnerstvo može sklopiti osoba lišena poslovne sposobnosti u davanju izjava koje se odnose na strogo osobna stanja, uz odobrenje skrbnika.

(3) Ako skrbnik iz stavka 2. ovoga članka odbije dati odobrenje za sklapanje životnog partnerstva, osoba lišena poslovne sposobnosti u davanju izjava koje se odnose na strogo osobna stanja može u izvanparničnom postupku podnijeti prijedlog sudu za donošenje odluke o dopuštenju sklapanja životnog partnerstva, u skladu s odredbama posebnog zakona kojim se uređuju obiteljski odnosi.

Članak 10.

(1) Životno partnerstvo ne mogu međusobno sklopiti krvni srodnici u ravnoj lozi, a u pobočnoj lozi do četvrtog stupnja.

(2) Odredba stavka 1. ovoga članka primjenjuje se i na odnose nastale posvojenjem.

Članak 11.

Životno partnerstvo ne može sklopiti osoba koja je već u životnom partnerstvu ili u braku.

Članak 12.

Životno partnerstvo sklopljeno protivno odredbama članaka 8. do 11. ovoga Zakona nije valjano i na njega će se primijeniti odredbe o poništaju sklopljenog životnog partnerstva."

"Postupanje matičara pri sklapanju životnog partnerstva

Članak 21.

(1) Na dan i u vrijeme određeno za sklapanje životnog partnerstva matičar će objaviti da su osobno nazočne obje osobe koje namjeravaju sklopiti životno partnerstvo i svjedoci te da nema zapreka za sklapanje životnog partnerstva.

(2) Matičar će prigodnim govorom upoznati osobe koje namjeravaju sklopiti životno partnerstvo s odredbama ovoga Zakona, o njihovim pravima i dužnostima te istaknuti značenje sklapanja životnog partnerstva."

"2. PRESTANAK ŽIVOTNOG PARTNERSTVA

Način prestanka životnog partnerstva

Članak 23.

(1) Životno partnerstvo prestaje smrću životnog partnera, proglašenjem nestalog životnog partnera umrlim, poništajem i raskidom.

(2) Životno partnerstvo prestaje poništajem ili raskidom kad presuda suda o poništaju ili raskidu postane pravomoćna odnosno danom potpisivanja izjave o sporazumnom prestanku životnog partnerstva.

(3) Ako je nestali životni partner proglašen umrlim, životno partnerstvo prestaje danom koji je pravomoćnom odlukom suda utvrđen kao dan smrti nestalog životnog partnera."

"DRUGI DIO

PRAVNI UČINCI ŽIVOTNOG PARTNERSTVA

Opća prava i obveze

Članak 37.

(...)

(4) Životni partneri imaju jednaka postupovna prava i status u svim sudskim i upravnim postupcima kao i bračni drugovi.

1. OSOBNA PRAVA ŽIVOTNIH PARTNERA

Izbor prezimena

Članak 38.

Prilikom sklapanja životnog partnerstva osobe koje namjeravaju sklopiti životno partnerstvo mogu se sporazumjeti:

1. da svako zadrži svoje prezime
2. da kao zajedničko prezime uzmu prezime jednog od njih
3. da kao zajedničko uzmu oba prezimena i odluče koje će prezime upotrebljavati na prvom, a koje na drugom mjestu
4. da svaki od njih uz svoje prezime uzme i prezime životnog partnera i odluči koje će biti na prvom, a koje na drugom mjestu.

Uzdržavanje u okviru životnog partnerstva

Članak 39.

(1) Uzdržavanje je dužnost i pravo životnih partnera te pod posebnim uvjetima djece i životnog partnera roditelja te djece i partnera-skrbnika.

(2) Na uzdržavanje životnih partnera na odgovarajući način se primjenjuju odredbe posebnog zakona kojim se uređuju obiteljski odnosi, a odnosi se na uzdržavanje bračnih drugova.

(3) Na uzdržavanje između djece i partnera-skrbnika na odgovarajući način primjenjuju se odredbe posebnog zakona kojim se uređuju obiteljski odnosi, a odnosi se na uzdržavanje između roditelja i djece.

(4) Na uzdržavanje između djece i životnog partnera roditelja na odgovarajući način se primjenjuju odredbe posebnog zakona kojim se uređuju obiteljski odnosi, a odnosi se na uzdržavanje maćehe ili očuha i pastorka.

2. ODNOSI VEZANI UZ DJECU

2.1. Roditeljska skrb životnog partnera

Ostvarivanje roditeljske skrbi životnog partnera

Članak 40.

(1) Životni partner roditelja djeteta ima pravo ostvarivati roditeljsku skrb o djetetu, odnosno sadržaje roditeljske skrbi zajedno s roditeljima ili umjesto roditelja temeljem odluke suda, u skladu s odredbama posebnog zakona kojim se uređuju obiteljski odnosi.

(2) Oba roditelja zajednički ili roditelj koji samostalno ostvaruje roditeljsku skrb o djetetu u cijelosti, mogu ostvarivanje roditeljske skrbi o djetetu djelomično ili u cijelosti privremeno povjeriti životnom partneru ako ispunjava pretpostavke za skrbnika propisane posebnim zakonom kojim se uređuju obiteljski odnosi.

(3) Ako se roditeljska skrb o djetetu iz stavka 2. ovoga članka povjerava na vrijeme dulje od trideset dana, izjava roditelja mora biti ovjerena kod javnog bilježnika.

(4) Životni partner koji ima pravo ostvarivati roditeljsku skrb o djetetu dužan ju je ostvarivati u skladu s odredbama posebnog zakona kojim se uređuju obiteljski odnosi, a odnosi se na roditeljsku skrb i ostvarivanje roditeljske skrbi.

Donošenje odluka u vezi s djetetom

Članak 41.

(1) Kad roditelj koji samostalno ostvaruje roditeljsku skrb o djetetu u cijelosti i životni partner ostvaruju zajedničku roditeljsku skrb prema članku 40. ovoga Zakona, odluke koje su bitne za dijete, kao i pristanke u vezi s tim odlukama dužni su donositi sporazumno.

(2) Odluke koje su bitne za dijete, a odnose se na zastupanje u vezi s bitnim osobnim pravima djeteta i zastupanje u vezi s vrednijom imovinom i imovinskim pravima

djeteta, kao i odluke koje mogu znatno utjecati na život djeteta, donose se prema odredbama posebnog zakona kojim se uređuju obiteljski odnosi, a odnosi se na ta područja.

(3) U hitnim slučajevima, kad prijeti neposredna opasnost za dijete, životni partner ima pravo donijeti hitne odluke o poduzimanju nužnih radnji u skladu s djetetovom dobrobiti i o tome odmah obavijestiti roditelja.

(4) Svakodnevne odluke u vezi s djetetom može donositi i životni partner uz pristanak roditelja djeteta.

Ostvarivanje osobnih odnosa nakon prestanka životnog partnerstva

Članak 42.

(1) Ako je u obiteljskoj zajednici životnih partnera živjelo maloljetno dijete, bivši životni partner koji nije roditelj djeteta može podnijeti prijedlog sudu za ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom.

(2) Pravo na ostvarivanje osobnih odnosa imaju obostrano dijete i životni partner ako je duže vrijeme živio s djetetom i kroz to se vrijeme brinuo o djetetu ili s njim ima razvijen emocionalni odnos.

(3) Sud će u izvanparničnom postupku donijeti odluku o prijedlogu bivšeg životnog partnera uzimajući u obzir najbolji interes djeteta, primjenjujući na odgovarajući način odredbe posebnog zakona kojim se uređuju obiteljski odnosi o ostvarivanju osobnih odnosa između djece i roditelja, odnosno djece i drugih osoba.

Ostali odnosi vezani uz djecu

Članak 43.

Na ostvarivanje roditeljske skrbi, osobnih odnosa s djetetom, roditeljske skrbi u slučaju smrti roditelja i drugih odnosa koji nisu obuhvaćeni ovim Zakonom te na postupak i uvjete ostvarenja tih prava primjenjuju se odredbe posebnog zakona kojim se uređuju obiteljski odnosi.

2.2. Partnerska skrb

Definicija partnerske skrbi

Članak 44.

Partnerska skrb, pod uvjetima utvrđenim ovim Zakonom, je oblik skrbi za maloljetno dijete koju može pružiti životni partner nakon smrti životnog partnera roditelja djeteta, a iznimno i za života životnog partnera roditelja djeteta, ako drugi roditelj nije poznat ili ako mu je oduzeta roditeljska skrb zbog zlostavljanja djeteta.

Uvjeti za ostvarivanje partnerske skrbi

Članak 45.

(1) U slučaju smrti životnog partnera roditelja maloljetnog djeteta, koje je u trenutku njegove smrti živjelo u zajednici obiteljskog života životnih partnera, preživjeli životni partner može pred nadležnim sudom predložiti da se imenuje partnerom skrbnikom maloljetnog djeteta, pod uvjetom da drugi roditelj nije živ ili je proglašen umrlim ili mu je oduzeta roditeljska skrb zbog zlostavljanja djeteta.

(2) Iznimno od stavka 1. ovoga članka, ako drugi roditelj djeteta nije poznat ili ako mu je oduzeta roditeljska skrb zbog zlostavljanja djeteta, a radi zaštite interesa i dobrobiti djeteta, životni partneri mogu podnijeti prijedlog sudu da se drugi životni partner koji nije roditelj djeteta, imenuje partnerom skrbnikom.

(3) Sud će imenovati životnog partnera iz stavaka 1. i 2. ovoga članka partnerom skrbnikom maloljetnog djeteta ako je to u najboljem interesu djeteta.

Partner-skrbnik djeteta

Članak 46.

(1) Partner skrbnik djeteta ne može biti osoba koja ne ispunjava uvjete za imenovanje skrbnika propisane posebnim zakonom kojim se uređuju obiteljski odnosi.

(2) Partnera skrbnika djeteta imenuje općinski sud nadležan prema mjestu prebivališta djeteta.

(3) Sud će tijekom postupka zatražiti stručno mišljenje centra za socijalnu skrb.

(4) Centar za socijalnu skrb dužan je pribaviti mišljenje djeteta koje je sposobno shvatiti značenje partnerskog skrbništva te uzeti u obzir želje djeteta o izboru skrbnika, osim ako to nije u suprotnosti s dobrobiti djeteta na način propisan posebnim zakonom kojim se uređuju obiteljski odnosi.

(5) Sud će upozoriti centar za socijalnu skrb da pri izradi stručnog mišljenja strogo poštuje zabranu diskriminacije temeljem spolne orijentacije.

(6) Sud je dužan odluku iz stavka 1. ovoga članka donijeti u najboljem interesu djeteta, u roku od devedeset dana od dana podnošenja zahtjeva.

Prava i obveze partnera skrbnika djeteta

Članak 47.

(1) Temeljem odluke suda o partnerskoj skrbi nad maloljetnim djetetom partner-skrbnik djeteta stječe roditeljsku skrb te sva prava i obveze koja iz toga proizlaze.

(2) Bilješka o partnerskoj skrbi upisuje se u maticu rođenih djeteta.

Učinci partnerske skrbi

Članak 48.

Zasnivanjem skrbi između partnera skrbnika djeteta s jedne strane te djeteta i njegovih potomaka s druge strane zasnivaju se trajna prava i dužnosti koja po zakonu postoje između roditelja i djece i njihovih potomaka.

Prestanak partnerske skrbi

Članak 49.

(1) Nadležni sud donosi rješenje o prestanku partnerske skrbi:

1. na prijedlog centra za socijalnu skrb, ako utvrdi da to zahtijevaju opravdani interesi maloljetnog djeteta

2. na sporazumni prijedlog partnera skrbnika djeteta i djeteta

3. na zahtjev partnera skrbnika djeteta ili djeteta

4. na prijedlog roditelja kojemu je rješenjem suda vraćeno pravo na roditeljsku skrb.

(2) Ako se radi o sporazumnom prijedlogu za prestanak partnerske skrbi, sud donosi rješenje o prestanku partnerske skrbi ako je u interesu djeteta."

"Partnerska stečevina

Članak 51.

(1) Partnerska stečevina je imovina koju životni partneri steknu radom za vrijeme trajanja životnog partnerstva ili potječe iz te imovine.

(2) Životni partneri su u jednakim dijelovima suvlasnici u partnerskoj stečevini, ako nije drukčije dogovoreno.

(3) Imovinska korist od autorskog prava i autorskom pravu srodnih prava ostvarena tijekom životnog partnerstva je partnerska stečevina.

(4) Dobitak od igara na sreću je partnerska stečevina."

"4. NASLJEĐIVANJE
Pravo na nasljeđivanje
Članak 55.

Na nasljeđivanje životnog partnera na odgovarajući način se primjenjuju odredbe zakona kojima je uređeno pravo nasljeđivanja, pri čemu je životni partner u pravu nasljeđivanja izjednačen s bračnim drugom, a djeca nad kojom ima partnersku skrb izjednačena s njegovom djecom.

5. POREZNI STATUS ŽIVOTNOG PARTNERSTVA
Porezna oslobođenja
Članak 56.

(1) Životni partneri, njihova djeca, odnosno djeca nad kojom životni partner ostvaruje roditeljsku ili partnersku skrb te osobe koje su u braku, izvanbračnoj zajednici ili životnom partnerstvu s djecom ostavitelja ili darovatelja, a s ostaviteljem odnosno darovateljem su živjeli u zajedničkom kućanstvu u trenutku njegove smrti odnosno primitka dara, oslobođeni su poreza na nasljedstva i darove propisanog posebnim zakonom kojim se uređuje porez na nasljedstva i darove.

(2) Životni partneri, njihova djeca i djeca nad kojom se ostvaruje roditeljska ili partnerska skrb predstavljaju prvi nasljedni red za potrebe oslobođenja od posebnog poreza na stjecanje rabljenih motornih vozila propisanog posebnim zakonskim propisom.

(3) Porezni status životnog partnerstva u pogledu poreza iz stavka 1. i stavka 2. ovog članka dopušteno je mijenjati posebnim zakonom kojim se regulira tu vrstu poreza, poštujući pritom jamstvo zabrane nepovoljnog postupanja propisane člankom 60. ovog Zakona.

Osobni odbici
Članak 57.

(1) Dohodak od otuđenja nekretnina i imovinskih prava se ne oporezuje ako je otuđenje izvršeno između životnih partnera odnosno životnih partnera, njihove djece i djece nad kojom se ostvaruje roditeljska ili partnerska skrb te između životnih partnera koji su raskinuli životno partnerstvo, ako je otuđenje u neposrednoj svezi s raskidom životnog partnerstva te nasljeđivanjem nekretnina i imovinskih prava.

(2) Uzdržavanje životnog partnera odnosno djece nad kojom se ostvaruje roditeljska ili partnerska skrb smatra se osobnim odbitkom od poreza na dohodak, sukladno posebnom zakonu kojim se uređuje porez na dohodak.

(3) Uzdržavanje bivšeg životnog partnera smatra se osobnim odbitkom od poreza na dohodak, sukladno posebnom zakonu kojim se uređuje porez na dohodak.

(4) Porezni status životnog partnerstva u pogledu poreza iz stavka 1. ovoga članka dopušteno je mijenjati posebnim zakonom kojim se regulira tu vrstu poreza, poštujući pritom jamstvo zabrane nepovoljnog postupanja propisane člankom 60. ovog Zakona.

Pravo na naknadu
Članak 58.

(1) Životni partneri, djeca životnih partnera i djeca u partnerskoj skrbi životnih partnera smatraju se članovima uže obitelji u smislu odredaba zakona kojim su uređeni obvezni odnosi te imaju pravo na pravičnu novčanu naknadu neimovinske štete u slučaju smrti ili osobito teškog invaliditeta bliske osobe.

(2) Na prava iz stavka 1. ovoga članka odgovarajuće se primjenjuju odredbe posebnog zakona kojim se uređuju obvezni odnosi o popravljanju štete.

(3) Naknade za smrt životnog partnera, djeteta životnog partnera ili djeteta nad kojim ostvaruje roditeljsku ili partnersku skrb predstavljaju neoporezivu naknadu u smislu posebnog zakona kojim se uređuje porez na dohodak, do iznosa koji je tim propisom određen za slučajeve smrti člana uže obitelji.

Oslobođenje poreza na nekretnina

Članak 59.

(1) Životni partneri, djeca životnih partnera i djeca nad kojom životni partner ostvaruje roditeljsku ili partnersku skrb, koji u odnosu na primatelja uzdržavanja stječu nekretnine na temelju ugovora o doživotnom uzdržavanju, ne plaćaju porez na promet nekretnina, sukladno posebnom zakonu kojim se regulira porez na promet nekretnina.

(2) Životni partneri, djeca životnih partnera i djeca nad kojom ostvaruje roditeljsku ili partnersku skrb, smatraju se članovima uže obitelji, sukladno posebnom zakonu kojim se regulira porez na nekretnine.

(3) Životni partneri, djeca životnih partnera i djeca nad kojom ostvaruje roditeljsku ili partnersku skrb, imaju isti porezni položaj u pogledu povlastica, izuzetaka i obveza, koji se priznaje bračnim drugovima i njihovoj djeci, sukladno posebnom zakonu kojim se regulira porez na nekretnine.

Jamstvo zabrane nepovoljnijeg postupanja

Članak 60.

(1) Životno partnerstvo ima ista prava i obveze kao i bračna zajednica u pogledu bilo koje zakonom ili podzakonskim propisom propisane obveze, prava ili povlastice, koja se odnosi na porezna ili slična fiskalna davanja.

(2) Zabranjeno je nepovoljnije postupanje prema životnom partnerstvu u pogledu obveza, prava ili povlastica, koje se odnose na porezna ili slična fiskalna davanja od onog koje je pruženo bračnim zajednicama.

(3) Svi propisi o poreznim i ostalim fiskalnim pravima i obvezama tumače se u skladu s jamstvom iz stavka 2. ovoga članka.

6. STATUS ŽIVOTNOG PARTNERSTVA U MIROVINSKOM OSIGURANJU

Članovi obitelji osiguranika

Članak 61.

(1) U slučaju smrti osiguranika ili korisnika mirovine pod članom njegove obitelji, osim osoba utvrđenih propisima kojima se uređuje mirovinsko osiguranje, smatra se i:

- životni partner
- dijete nad kojim ostvaruje partnersku skrb
- dijete preminulog životnog partnera kojeg je osiguranik uzdržavao u skladu s ovim Zakonom i zakonom kojim se uređuje mirovinsko osiguranje
- životni partner roditelja osiguranika kojeg je osiguranik uzdržavao sukladno odredbama ovoga Zakona i zakona kojim se uređuje mirovinsko osiguranje.

(2) Članovi obitelji životnog partnera iz stavka 1. ovoga članka ostvaruju pravo na obiteljsku mirovinu prema propisima kojima se uređuje mirovinsko osiguranje.

Pravo na produženo osiguranje

Članak 62.

Pravo na produženo osiguranje životni partner stječe prema propisima kojima se uređuje mirovinsko osiguranje, pod uvjetima propisanim za bračnog druga osiguranika.

Jamstvo zabrane nepovoljnijeg postupanja

Članak 63.

Položaj životnih partnerstva u mirovinskom osiguranju dopušteno je mijenjati propisima kojima se uređuje mirovinsko osiguranje, poštujući pritom jamstvo zabrane nepovoljnijeg postupanja prema životnim partnerstvima glede prava i obveza koje se odnose na mirovinsko osiguranje od onog koje ostvaruju bračne zajednice.

7. STATUS ŽIVOTNIH PARTNERA U SUSTAVU SOCIJALNE SKRBI

Prava i usluge iz sustava socijalne skrbi

Članak 64.

Životni partneri u zajedničkom kućanstvu koji nemaju dovoljno sredstava za podmirenje osnovnih životnih potreba, a nisu ih u mogućnosti ostvariti svojim radom, prihodima od imovine, od obveznika uzdržavanja ili na drugi način te oni životni partneri kojima je zbog poremećenih odnosa ili drugih nepovoljnih okolnosti potrebna stručna pomoć ili druga potpora mogu ostvariti sva prava i usluge iz sustava socijalne skrbi, kako je to propisano posebnim zakonom.

Jamstvo zabrane nepovoljnijeg postupanja

Članak 65.

(1) Položaj životnih partnera u sustavu socijalne skrbi dopušteno je mijenjati posebnim zakonom o socijalnoj skrbi, poštujući jamstvo zabrane nepovoljnijeg postupanja prema životnim partnerstvima glede obveza, prava i usluga koje se odnose na sustav socijalne skrbi, od onog koje je pruženo bračnim zajednicama.

(2) Posebni propisi o socijalnoj skrbi tumače se u skladu s jamstvom iz stavka 1. ovoga članka.

8. PRAVA I OBVEZE ŽIVOTNIH PARTNERA U SUSTAVU OBVEZNOG ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA I ZDRAVSTVENE ZAŠTITE

Status u obveznom zdravstvenom osiguranju

Članak 66.

(1) Životni partneri, njihova djeca i djeca koja su u njihovoj roditeljskoj ili partnerskoj skrbi smatraju se osiguranim osobama kojima se osiguravaju prava i obveze iz obveznoga zdravstvenog osiguranja u smislu posebnog zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju.

(2) Životni partner umrlog osiguranika koji nakon smrti životnog partnera nije stekao pravo na obiteljsku mirovinu stječe status osiguranika ako se Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje (u daljnjem tekstu: Zavod) prijavio u roku od trideset dana od dana smrti životnog partnera, a pravo na obvezno zdravstveno osiguranje ne može ostvariti po drugoj osnovi.

(3) Životni partner raskidom životnog partnerstva zadržava status osigurane osobe Zavoda kao član obitelji životnog partnera od kojeg je raskinuo životno partnerstvo:

1. ako je sudskom odlukom stekao pravo na uzdržavanje, dok traje uzdržavanje
2. ako je u vrijeme raskida životnog partnerstva bio potpuno i trajno nesposoban za rad sukladno propisima o mirovinskom osiguranju
3. ako su mu sudskom odlukom o raskidu životnog partnerstva djeca povjerena na čuvanje i odgoj, pod uvjetom da se prijavi Zavodu u roku od trideset dana od dana pravomoćnosti sudske odluke ako pravo na obvezno zdravstveno osiguranje ne može ostvariti po drugoj osnovi.

(4) Osobe iz stavka 3. točke 1. ovoga članka zadržavaju status osigurane osobe kao članovi obitelji i po prestanku uzdržavanja pod uvjetom da se prijave Zavodu u roku

od trideset dana od dana pravomoćnosti sudske odluke ako pravo na obvezno zdravstveno osiguranje ne mogu ostvariti po drugoj osnovi.

Mogućnost zaštite zdravstvenih interesa životnog partnera

Članak 67.

(1) Radi zaštite interesa i dobrobiti svog životnog partnera, koji nije sposoban dati pristanak na bilo koji oblik medicinske intervencije uređen posebnim zakonskim propisima, životni partneri imaju jednaka prava i obveze kao i bračni drugovi.

(2) Nepovoljno postupanje pri ostvarivanju prava i obveza iz stavka 1. ovoga članka u praksi koje je uvjetovano činjenicom da je životno partnerstvo zajednica osoba istog spola predstavlja diskriminaciju na temelju seksualne orijentacije.

Članak 68.

(1) Životno partnerstvo ima ista prava i obveze kao i bračna zajednica glede bilo koje zakonom ili podzakonskim propisom propisane obveze, prava ili povlastice, koja se odnosi na obvezno zdravstveno osiguranje i zdravstvenu zaštitu.

(2) Zabranjeno je nepovoljnije postupanje prema životnom partnerstvu glede obveza, prava ili povlastica, koje se odnose na zdravstveno osiguranje i zdravstvenu zaštitu od onog koje je pruženo bračnim zajednicama.

(3) Svi propisi iz područja zdravstvenog osiguranja i zdravstvene zaštite tumače se u skladu s jamstvom iz stavka 2. ovoga članka.

9. PRAVA I OBVEZE ŽIVOTNIH PARTNERA U VEZI SA ZAPOŠLJAVANJEM I RADNIM ODNOSIMA

Zabrana diskriminacije

Članak 69.

(1) Nepovoljno postupanje bilo koje vrste u vezi sa zapošljavanjem, radnim uvjetima i sudjelovanjem na tržištu rada uvjetovano statusom životnog partnerstva predstavlja oblik diskriminacije temeljem seksualne orijentacije i kao takvo je zabranjeno.

(2) Prava koja su općim propisom o radu i svim njime propisanim izvorima prava iz radnog odnosa osigurana, bračnim drugovima, zajamčena su i životnim partnerima.

Jamstvo zabrane nepovoljnijeg postupanja

Članak 70.

(1) Prava i obveze životnih partnera na tržištu rada dopušteno je mijenjati posebnim zakonima kojima se uređuju radni odnosi, poštujući pritom jamstvo zabrane nepovoljnijeg postupanja prema životnim partnerima glede obveza, prava ili povlastica koje se odnose na položaj na tržištu rada od onih koje su pružene bračnim drugovima.

(2) Svi propisi o radu tumače se u skladu s jamstvom iz stavka 1. ovoga članka.

10. PRISTUP JAVNIM I TRŽIŠNIM USLUGAMA

Zabrana diskriminacije

Članak 71.

(1) Nepovoljno postupanje temeljem statusa životnog partnerstva u vezi s pristupom svim uslugama, kako na tržištu tako i u javnom sektoru, predstavlja oblik diskriminacije i kao takav je zabranjen.

(2) Osiguravajuća društva ne mogu, izravno ili neizravno, dovoditi životna partnerstva u nepovoljniji položaj u vezi s pristupom uslugama osiguranja u odnosu na bračne zajednice.

Ugovor o najmu

Članak 72.

(1) Ugovor o najmu stana sklapa se s jednim partnerom, a iznimno s oba životna partnera.

(2) Najmodavac ne može raskinuti ugovor o najmu ako se stanom koristi životni partner koji nije naveden u ugovoru o najmu.

(3) U slučaju smrti najmoprimca ili kada najmoprimac napusti stan, prava i dužnosti najmoprimca iz ugovora o najmu stana prelaze na njegova životnog partnera. Ako životnog partnera nema, prava i obveze iz ugovora o najmu prelaze na dijete i dijete nad kojim ostvaruje roditeljsku ili partnersku skrb, a koje je navedeno u ugovoru o najmu.

11. JAVNOPRAVNI POLOŽAJ ŽIVOTNOG PARTNERSTVA

Odobrenje privremenog boravka radi spajanja obitelji

Članak 73.

(1) Životni partneri koji su životno partnerstvo ili brak sklopili i registrirali u skladu s propisima države u kojoj je partnerstvo ili brak sklopljen, odnosno partneri istog spola koji žive u neformalnoj životnoj zajednici koja traje najmanje tri godine, imaju pravo podnijeti zahtjev za odobrenje privremenog boravka u Republici Hrvatskoj, sukladno posebnom zakonu.

(2) U postupku odobrenja privremenog boravka iz stavka 1. ovoga članka, nadležno tijelo sukladno posebnom zakonu, dužno je s posebnom pažnjom uzeti u obzir okolnost da su životni partneri svoj obiteljski život držali u tajnosti.

Sloboda kretanja unutar Europskog gospodarskog prostora

Članak 74.

(1) Kako bi se zajamčila temeljna sloboda kretanja, sukladno Ugovoru o funkcioniranju Europske unije, životno partnerstvo ili brak između osoba istog spola koje su državljani država članica Europskog gospodarskog prostora, odnosno onih u kojima jedna od osoba ima državljanstvo države izvan Europskog gospodarskog prostora, sklopljeno i registrirano u skladu s propisima države članice u kojoj je zajednica sklopljena, uživa jednaku mogućnost pristupa pravima i povlasticama koja ulaze u opseg jamstva temeljne slobode kretanja unutar Europskog gospodarskog prostora kao i bračne zajednice sklopljene u Republici Hrvatskoj.

(2) U svrhu ostvarivanja temeljne slobode kretanja unutar Europskog gospodarskog prostora životno partnerstvo sklopljeno između državljana država članica Europskog gospodarskog prostora, u skladu s odredbama ovog Zakona, uključujući partnerstvo u kojem samo jedan od partnera ima državljanstvo države članice, bit će izjednačeno po statusu s bračnim zajednicama."

III. PRIGOVORI PREDLAGATELJA

1) Prigovori izneseni u prvom prijedlogu

13. U prvom prijedlogu predlagatelj u bitnome upire na to da je ZoŽPOIS:92/14-98/19 u nesuglasnosti s izmjenom Ustava izvršenom na "pravom narodnom ustavotvornom referendumu", te upire na to da nije poštovana propisana procedura u donošenju tog zakona.

2) Prigovori izneseni u drugom prijedlogu

14. U drugom prijedlogu predlagateljica u bitnome upire na to da je ZoŽPOIS:92/14-98/19 u nesuglasnosti s izmjenom Ustava izvršenom na "pravom narodnom ustavotvornom referendumu", ističe da je tim zakonom dovedeno u pitanje pravo osoba koje obavljaju javne službe na slobodu savjesti i vjeroispovijesti, te da u pogledu djece daje životnim partnerima prava veća od prava zajamčenih osobama u braku i izvanbračnoj zajednici.

3) Prigovori izneseni u trećem prijedlogu

15. U trećem prijedlogu predlagateljica u bitnome upire na to da je ZoŽPOIS:92/14-98/19 u nesuglasnosti s izmjenom Ustava izvršenom na "pravom narodnom ustavotvornom referendumu", ističe da je tim zakonom dovedeno u pitanje pravo osoba koje obavljaju javne službe na slobodu savjesti i vjeroispovijesti.

IV. OČITOVANJE MINISTRA UPRAVE

16. U očitovanju ministra uprave navedeno je:

"Vodeći se odlukama Ustavnog suda Republike Hrvatske, kojima je izričito obrazloženo stajalište ugrađeno u Ustav Republike Hrvatske, Hrvatski sabor je donio odluku o raspisivanju narodnog referenduma smatrajući kako ustavna definicija braka ne može imati nikakvog utjecaja na daljnji razvitak zakonskih okvira instituta izvanbračne i istospolne zajednice. To je bila Ustavom zadana postavka pod kojom je raspisan referendum i kao takva je potpuno nezavisna kako o vrijednosnim stajalištima Podnositelja tako i o vrijednosnim stajalištima inicijatora referenduma.

Hrvatski sabor, oslanjajući se na ovlasti iz članka. 61. stavka. 3. Ustava odnosno članka 83. stavka 2. Ustava, jasno je potvrdio svoju privrženost navedenom ustavnom stajalištu i činom izglasavanja Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola, koji postavlja zakonski okvir instituta istospolne zajednice, koji je u potpunosti usklađen sa načelom dužnog poštovanja državne vlasti prema svim građanima i građankama Republike Hrvatske bez obzira na njihovu seksualnu orijentaciju.

Koristeći svoju ovlast raspisivanja narodnog referenduma o definiciji braka s jedne strane te ujedno koristeći i svoju ovlast izglasavanja Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola s druge strane, Hrvatski sabor uspostavio je ravnotežu između volje značajnog broja građana i građanki da se zaštiti tradicionalno poimanje braka kao zajednice žene i muškarca i ustavnog jamstva jednakog dužnog poštovanja svih oblika obiteljskog života koje je priznao Ustavni sud, ali i Europski sud za ljudska prava naglasivši u presudi *Vallianatos*'.

(...)

Od samog početka, dosljedno i nedvosmisleno vodili smo računa o zahtjevima koji iz Konvencije proizlaze za Republiku Hrvatsku u pogledu zaštite temeljnih prava i sloboda građana i građanki istospolne seksualne orijentacije odnosno njihovih obiteljskih zajednica.

Prije svega, mislimo na činjenicu da EKLjP inzistira na jednakom pravu građana i građanki istospolne zajednice na obiteljski život. Ovo stajalište jasno je izraženo kroz praksu ESLjP uključujući i one predmete na koje se Podnositelj referira u tekstu svog prijedloga.

(...)

Iz odredbe članka 61. stavak 3. Ustava jasno proizlazi kako su društveno uobičajeni oblici obiteljskog života koji imaju pravnu formu braka ili izvanbračne zajednice *samo dva oblika* u nizu mogućih oblika obiteljskog života. Na zakonodavcu je da sukladno načelu jednakosti, kao temeljnoj vrednoti ustavnog poretka Republike Hrvatske odnosno obvezi jednakog dužnog poštovanja svih građana i građanki koje pred njega stavlja Ustav, prepozna različite oblike obiteljskog života koji su se razvili kroz životnu stvarnost građana i građanki Republike Hrvatske te im zajamči odgovarajuću pravnu zaštitu koja njihove temeljno pravo na obiteljski život štiti ne nužno na istovjetan, ali svakako na jednako učinkovit i kvalitetan način.

Štoviše, stajalište koje zastupa Podnositelj u izravnoj je suprotnosti sa zahtjevima koje pred Republiku Hrvatsku stavlja EKLJP s obzirom da je u presudi *Valliantos* (Applications nos. 29381/09 and 32684/09, 7. studeni 2013.) Sud zauzeo jasno stajalište kako:

(...)

Slijedom navedenog, neosporno je da roditeljska skrb predviđena Zakonom o životnom partnerstvu osoba istog spola ne daje životnim partnerima roditelja djeteta prava koja nemaju bračni i izvanbračni drugovi u odnosu na djecu svog bračnog odnosno izvanbračnog druga.

(...)"

V. MJERODAVNE ODREDBE USTAVA I KONVENCIJE ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA I TEMELJNIH SLOBODA

17. Za ocjenu osnovanosti svih prijedloga neposredno su mjerodavni članak 3., članak 5. stavak 1., članak 14. stavak 1., članak 16., članak 35., članak 40., članak 48. stavak 4., članak 51., članak 61., članak 62., članak 63. stavak 5., članak 79. stavak 2., članak 80. alineja 2. i članak 82. stavak 1. Ustava koji glase:

"Članak 3.

..., jednakost, ..., poštivanje prava čovjeka, ... vladavina prava i demokratski višestranački sustav najviše su vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske i temelj za tumačenje Ustava."

"Članak 5.

U Republici Hrvatskoj zakoni moraju biti u suglasnosti s Ustavom,
(...)"

"Članak 14.

Svatko u Republici Hrvatskoj ima prava i slobode, neovisno o njegovoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama.

(...)"

"Članak 16.

Slobode i prava mogu se ograničiti samo zakonom da bi se zaštitila sloboda i prava drugih ljudi te pravni poredak, javni moral i zdravlje.

Svako ograničenje slobode ili prava mora biti razmjerno naravi potrebe za ograničenjem u svakom pojedinom slučaju."

"Članak 35.

Svakomu se jamči štovanje i pravna zaštita njegova osobnog i obiteljskog života, dostojanstva ..."

"Članak 40.

Jamči se sloboda savjesti i vjeroispovijedi i slobodno javno očitovanje vjere ili drugog uvjerenja."

"Članak 48.

(...)
Jamči se pravo nasljeđivanja."

"Članak 51.

Svatko je dužan sudjelovati u podmirenju javnih troškova, u skladu sa svojim gospodarskim mogućnostima.

Porezni se sustav temelji na načelima jednakosti i pravednosti."

"Članak 61.

Obitelj je pod osobitom zaštitom države
Brak je životna zajednica žene i muškarca.
... pravni odnosi u... obitelji uređuju se zakonom.

Članak 62.

Država štiti ..., djecu ... te stvara socijalne, kulturne, odgojne, materijalne i druge uvjete kojima se promiče ostvarivanje prava na dostojan život.

Članak 63.

(...)
Država osobitu skrb posvećuje maloljetnicima bez roditelja i onima za koje se ne brinu roditelji."

"Članak 79.

(...)
Unutarnje ustrojstvo i način rada Hrvatskoga sabora uređuje se poslovnikom u skladu s Ustavom.
(...)

Članak 80.

Hrvatski sabor:
(...)
- donosi zakone;
(...)"

"Članak 82.

Ako Ustavom nije drugačije određeno, Hrvatski sabor donosi odluke većinom glasova ukoliko je na sjednici nazočna većina zastupnika."

Članci 8. i 9. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda ("Narodne novine - Međunarodni ugovori" broj 18/97., 6/99. - pročišćeni tekst, 8/99. - ispravak, 14/02., 1/06. i 13/17.; u daljnjem tekstu: Konvencija) glase:

"Članak 8.

1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.

2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprečavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

Članak 9.

1. Svatko ima pravo na slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijedi; to pravo uključuje slobodu da se promijeni vjeroispovijed ili uvjerenje i slobodu da pojedinačno ili u zajednici s drugima, javno ili privatno, iskazuje svoju vjeroispovijed ili uvjerenje bogoslužjem, poučavanjem, praktičnim vršenjem i obredima.

2. Sloboda iskazivanja vjeroispovijedi ili uvjerenja podvrgnut će se samo takvim ograničenjima koja su propisana zakonom i koja su u demokratskom društvu nužna radi interesa javnog reda i mira, zaštite javnog reda, zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih."

VI. OCJENA USTAVNOG SUDA

1) Ocjena Ustavnog suda u pogledu prigovora formalne neustavnosti ZoŽPOIS-a:92/14-98/19

18. Ustavni sud napominje kako u demokratskom društvu i državi zasnovanoj na vladavini prava vlast proizlazi iz naroda i pripada narodu, koji vlast ostvaruje izborom svojih predstavničkih tijela i neposrednim odlučivanjem.

Ustav određuje granice djelovanja Sabora kao predstavničkog tijela građana i nositelja zakonodavne vlasti u Republici Hrvatskoj.

Obveza poštovanja demokratske procedure, te Ustavom i poslovníkom Sabora propisanog postupka donošenja zakona sastavni je dio vladavine prava kao jedne od člankom 3. Ustava propisanih najviših vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske.

Ta je obveza dodatno naglašena člankom 5. stavkom 2. Ustava propisanom obvezom svakoga da se drži Ustava i prava i poštuje pravni poredak Republike Hrvatske, te člankom 79. stavkom 2. Ustava, kojim je propisano da Sabor svoje unutarnje ustrojstvo i način rada uređuje poslovníkom u skladu s Ustavom.

Međutim, Ustavni sud ocjenjuje da svaka povreda postupka donošenja zakona, propisanog Poslovníkom:81/13-86/23, ne dovodi nužno i sama po sebi do formalne nesuglasnosti zakona s Ustavom.

Naime, da bi posljedica povrede Poslovníka:81/13-86/23 bila formalna nesuglasnost zakona s Ustavom, ona mora biti tog značaja da dovodi u pitanje temeljna načela ustavnog poretka Republike Hrvatske.

Imajući u vidu značaj poštovanja demokratske procedure u državi utemeljenoj na vladavini prava, Ustavni sud smatra potrebnim prije svega ocijeniti osnovanost prigovora u pogledu formalne neustavnosti ZoŽPOIS-a, iznesenih u prvom prijedlogu.

U tom je pogledu, imajući u vidu Ustavom i člancima 178., 179., 189., 192., 198., 201., 202., 203., 251. i 259. Poslovnika:81/13-86/23 propisani postupak donošenja zakona i u konkretnom slučaju provedeni postupak, potrebno odgovoriti na sljedeća dva pitanja: jesu li prijedlog i konačni prijedlog ZoŽPOIS-a raspravili odbori koji su to u skladu s Poslovníkom:81/13-86/23 bili obvezni i je li o prihvaćanju odnosno odbijanju amandmana na njega odlučeno potrebnom većinom.

19. Iz preslika dokumentacije priložene očitovanju ministra uprave razvidno je da su u povodu "Nacrta prijedloga Zakona o životnom partnerstvu", koji je Saboru podnijela Vlada Republike Hrvatske, predsjedniku Sabora izvješća dostavili: Odbor za ravnopravnost spolova, koji je o prijedlogu raspravljao na 23. sjednici održanoj 24. siječnja 2014.; Odbor za zdravstvo i socijalnu politiku, koji je o prijedlogu raspravljao na 41. sjednici održanoj 23. siječnja 2014.; Odbor za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, koji je o prijedlogu raspravljao na 41. sjednici održanoj 29. siječnja 2014.; Odbor za financije i državni proračun, koji je o prijedlogu raspravljao na 59. sjednici održanoj 28. i 29. siječnja 2014.; i Odbor za obitelj, mlade i sport, koji je o prijedlogu raspravljao na 28. sjednici održanoj 6. veljače 2014.

Iz arhive 7. saziva Sabora (www.sabor.hr), razvidno je da o navedenom prijedlogu također je raspravio i Odbor za zakonodavstvo na njegovoj 74. sjednici održanoj 21. siječnja 2014.

Iz zapisnika je s 12. sjednice Sabora, održane od 22. siječnja do 11. travnja 2014. (www.sabor.hr), razvidno da je, kao točka 107. dnevnog reda, raspravljen u prvom čitanju prijedlog ZoŽPOIS-a (tada još pod nazivom Zakon o životnom partnerstvu, P.Z. br. 584), da su raspravu o prijedlogu ZoŽPOIS-a proveli Odbor za zakonodavstvo, Odbor za ravnopravnost spolova, Odbor za zdravstvo i socijalnu politiku, Odbor za financije i državni proračun, Odbor za ljudska prava i prava nacionalnih manjina i Odbor za obitelj mlade i sport, te da je Hrvatski sabor većinom glasova (84 za, 28 protiv i 1 suzdržan) prihvatio prijedlog.

20. Nakon prvog čitanja Vlada Republike Hrvatske je Saboru podnijela konačni prijedlog pod nazivom Konačni prijedlog Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola, P.Z. br. 584., u povodu kojeg su predsjedniku Sabora izvješća dostavili: Odbor za pravosuđe, koji je o konačnom prijedlogu raspravljao na 51. sjednici održanoj 2. srpnja 2014., Odbor za ravnopravnost spolova, koji je o konačnom prijedlogu raspravljao na 28. sjednici održanoj 3. srpnja 2014., Odbor za zakonodavstvo, koji je o konačnom prijedlogu raspravljao na 89. sjednici održanoj 1. srpnja 2014., Odbor za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, koji je o konačnom prijedlogu raspravljao na 51. sjednici održanoj 9. srpnja 2014. i Odbor za zdravstvo i socijalnu politiku, koji je o konačnom prijedlogu raspravljao na 51. sjednici održanoj 9. srpnja 2014.

21. Iz preslike je prijepisa fonograma tijekom rasprave 13. sjednice Sabora, održane od 14. svibnja do 15. srpnja 2014., na kojoj je kao točka 72. dnevnog reda raspravljeno u drugom čitanju konačni prijedlog ZoŽPOIS-a (P.Z. br. 584), razvidno da je većinom od 81 zastupnika (prema 24 zastupnika) odbijen prijedlog Kluba zastupnika HDZ-a da se o konačnom prijedlogu ZoŽPOIS-a provede treće čitanje te da se u tu svrhu predlagateljici zakona upute sve primjedbe, prijedlozi i mišljenja, što je utvrdio predsjednik Sabora.

Većinom od 81 zastupnika prema 24 odlučeno je da će se raspravljati o amandmanu Vlade Republike Hrvatske na članak 82. konačnog prijedloga ZoŽPOIS-a i za njegovo prihvaćanje glasovalo je 82 zastupnika, dok je 21 zastupnik bilo suzdržan, što je utvrdio predsjednik Sabora.

Od podnesenih trideset sedam amandmana Kluba zastupnika HDZ-a Vlada Republike Hrvatske prihvatila je amandman broj V., dok trideset pet amandmana nije prihvaćeno jer za to nije glasovala potrebna većina zastupnika, što je predsjednik Sabora konstatirao bez navođenja točnog broja zastupnika koji su glasovali za njihovo prihvaćanje i broja zastupnika koji su bili protiv njihova prihvaćanja.

Također, o amandmanu kluba zastupnika HDZ-a broj VIII. nije se glasovalo, nego su umjesto toga zastupnici glasovali o amandmanu broj IX. koji nije dobio potrebnu većinu glasova zastupnika, što je predsjednik Sabora konstatirao bez navođenja točnog broja zastupnika koji su glasovali za njihovo prihvaćanje i broja zastupnika koji su bili protiv njihova prihvaćanja.

Iz prijepisa fonograma tijekom rasprave razvidno je nadalje da ni jedan od zastupnika nije tražio od predsjednika Sabora da se glasuje o amandmanu broj VIII. Kluba zastupnika HDZ-a, te da u odnosu na ostale amandmane tog kluba (za koje je predsjednik Sabora konstatirao da nisu dobili potrebnu većinu) provede provjeru glasovanja, tj. naloži brojanje i ponovo objavi rezultat glasovanja o tim amandmanima.

Gordana Sobol povukla je tri amandmana koje su ona, Šime Lučin i Igor Kolman podnijeli na članak 44., članak 45. stavke 1. i 2. i na članak 48. konačnog prijedloga ZoŽPOIS-a.

Amandman zastupnika Igora Kolmana, Šime Lučina i Branka Vukšića (podnesen radi dodavanja članka 49.a u pogledu posvajanja djece) nije prihvaćen jer nije dobio potrebnu većinu glasova zastupnika, što je predsjednik Sabora konstatirao bez navođenja točnog broja zastupnika koji su glasovali za njihovo prihvaćanje i broja zastupnika koji su bili protiv njihova prihvaćanja.

Također, nije se glasovalo o amandmanu Kluba zastupnika HDSSB-a na članak 71. stavak 2. konačnog prijedloga ZoŽPOIS-a, jer je istovjetan odbijenom amandmanu broj XXVIII. Kluba zastupnika HDZ-a.

Iz prijepisa fonograma tijekom rasprave razvidno je da ni jedan od zastupnika nije tražio od predsjednika Sabora da provede provjeru glasovanja, tj. naloži brojanje i ponovo

objavi rezultat glasovanja o amandmanu zastupnika Igora Kolmana, Šime Lučina i Branka Vukšića ili da se glasa o amandmanu kluba zastupnika HDSSB-a.

Potom se glasovalo o konačnom prijedlogu ZoŽPOIS-a, koji je prihvaćen s 89 glasova zastupnika, dok je 16 zastupnika glasovalo protiv, što je utvrdio predsjednik Sabora.

22. Ustavni sud ocjenjuje da su prijedlog ZoŽPOIS-a raspravila radna tijela koja su to bila dužna u skladu s Poslovníkom:81/13-123/20.

23. Ustavni sud ističe da je 7. saziv Sabora činio 151 zastupnik.

Iz zapisnika je s 13. sjednice i iz prijepisa fonograma tijekom rasprave na toj sjednici razvidno da je pri raspravi o konačnom prijedlogu ZoŽPOIS-a bilo prisutno najmanje 103 zastupnika, te da je pri njegovu donošenju bilo prisutno 105 zastupnika.

S obzirom na to da je na toj sjednici bilo prisutno, u skladu s člankom 82. stavkom 2. Ustava, više od propisane većine zastupnika (tj. više od 76 zastupnika), to je Sabor imao kvorum nužan za donošenje odluka.

Odluka o odbijanju prijedloga Kluba zastupnika HDZ-a da se o konačnom prijedlogu ZoŽPOIS-a raspravlja u trećem čitanju donesena je glasovima 81-og prisutnog zastupnika, odnosno s više glasova od većine potrebne za donošenje odluka u skladu s člankom 82. stavkom 2. Ustava.

Rasprava o amandmanima podnesenim na konačni prijedlog ZoŽPOIS-a provedena je neposredno nakon odluke o odbijanju prijedloga Kluba zastupnika HDZ-a da se o konačnom prijedlogu tog zakona raspravlja u trećem čitanju.

Pri glasovanju o amandmanima koje Vlada Republike Hrvatske nije prihvatila, predsjednik Sabora utvrdio je da prijedlozi tih amandmana nisu dobili potrebnu većinu za njihovo prihvaćanje. Nije pritom objavio točan rezultat glasovanja, tj. broj zastupnika koji su glasali za prihvaćanje tih amandmana (članak 259. stavak 1. Poslovníka:81/13-123/20).

Međutim, iz navedenog zapisnika i prijepisa fonograma tijekom 13. sjednice razvidno je da ni predlagatelj amandmana kao ni jedan od zastupnika koji su glasovali za prihvaćanje tih amandmana nije stavio primjedbu u pogledu pravilnosti zaključka predsjednika Sabora da za njihovo prihvaćanje nije glasovala potrebna većina zastupnika, niti je tražio provjeru glasovanja (članak 259. stavak 2. Poslovníka:81/13-123/20).

Ustavni sud napominje da su predlagatelji amandmana taksativno navedeni u članku 196. stavku 2. Poslovníka:81/13-123/20 isključivo ovlašteni raspolagati svojim pravom (uključujući i raspolaganje već podnesenim amandmanom).

Stoga, Ustavni sud ocjenjuje da utvrđenje predsjednika Sabora prema kojem za prihvaćanje navedenih amandmana nije glasovala potrebna većina zastupnika nije dovedeno u pitanje prigovorima iznesenim u prvom prijedlogu, te kako činjenica da

predsjednik Sabora nije objavio točan broj glasova za, protiv i suzdržanih o tim amandmanima ne dovodi do formalne neustavnosti ZoŽPOIS-a.

Nadalje, iz prijepisa fonograma tijekom 13. sjednice Sabora razvidno je da amandman broj VII. (kojim se predlaže brisanje riječi "obiteljskog" u članku 6. stavku 2.) nije raspravljen i o njemu se nije glasovalo, nego je umjesto njega sadržajno raspravljen i glasovalo se o amandmanu broj VIII. kojim je predloženo članku 6. dodati stavak 4. (priziv savjesti), te potom redom o ostalim amandmanima.

Također je razvidno da predlagatelj amandmana do završetka rasprave nije stavio primjedbu predsjedniku Sabora da se umjesto o podnesenom amandmanu VII. sadržajno raspravljalo i glasovalo o podnesenom amandmanu VIII., te zatražio da se navedeni propust ispravi prije stavljanja na glasovanje konačnog prijedloga ZoŽPOIS-a.

Slijedom navedenog, Ustavni sud ocjenjuje da navedena povreda poslovnika nema za svoju posljedicu formalnu nesuglasnost ZoŽPOIS-a s Ustavom.

24. Iz prijepisa je fonograma tijekom rasprave na 13. sjednici i fonograma tijekom rasprave razvidno da je pri donošenju ZoŽPOIS-a bilo prisutno 105 zastupnika, od kojih je 89 prisutnih zastupnika glasovalo za njegovo donošenje, dok je 16 zastupnika glasovalo protiv.

Stoga, Ustavni sud utvrđuje da je ZoŽPOIS donesen s više glasova od većine potrebne za donošenje odluka u skladu s člankom 82. stavkom 2. Ustava.

2) Ocjena Ustavnog suda u pogledu prigovora materijalne neustavnosti ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 - u odnosu na prigovor njegove nesuglasnosti s člankom 61. stavkom 2. Ustava

a) Stajališta Ustavnog suda

25. S obzirom na to da u prijedlozima istaknuti prigovori, u svojoj biti, upiru na to da jednako uređivanje pravnih i obiteljskih odnosa u braku i životnom partnerstvu osoba istoga spola nije u suglasnosti s člankom 61. stavkom 2. Ustava, Ustavni sud prije svega smatra potrebnim podsjetiti na svoja stajališta iznesena u Priopćenju o narodnom ustavotvornom referendumu o definiciji braka broj: SuS-1/2013 od 14. studenoga 2013. ("Narodne novine" broj 138/13.), prema kojima:

"7.2. Zaključno, u Republici Hrvatskoj spolni i rodni diverzitet zaštićeni su Ustavom. Zaštićena su i prava svih osoba, neovisno o spolu i rodu, na poštovanje i pravnu zaštitu njihova osobnog i obiteljskog života i njihova ljudskog dostojanstva (članak 35. Ustava). Te se pravne činjenice danas smatraju trajnom vrijednošću hrvatske ustavne države.

Sukladno tome, kad je riječ o referendumu o definiciji braka, Ustavni sud naglašava da to nije referendum o pravu na poštovanje obiteljskog života. Pravo na poštovanje obiteljskog života Ustavom je zajamčeno svim osobama, neovisno o spolu i rodu, i pod izravnom je zaštitom Ustavnog suda i ESLJP-a.

(...)

12. S materijalnopravnog aspekta relevantno je to da Republika Hrvatska pravno priznaje i brak, i izvanbračnu zajednicu, i istospolnu zajednicu, i da je hrvatsko pravo danas usklađeno s europskim pravnim standardima kad je riječ o institutima braka i obiteljskog života.

Ustavni sud na kraju smatra potrebnim istaknuti sljedeće: eventualna dopuna Ustava odredbom prema kojoj je brak životna zajednica žene i muškarca ne smije imati nikakvog utjecaja na daljnji razvitak zakonskih okvira instituta izvanbračne i istospolne zajednice u skladu s ustavnim zahtjevom da svatko u Republici Hrvatskoj ima pravo na poštovanje i pravnu zaštitu svoga osobnog i obiteljskog života te svoga ljudskog dostojanstva."

26. Nadalje, Ustavni sud smatra potrebnim uputiti na pravne i političke akte Europske unije, političke akte Vijeća Europe i njegova Odbora ministara, te pravna stajališta Suda Europske unije i Europskog suda za ljudska prava.

b) Pravo Europske unije

27. Pravo Europske unije nedvosmisleno upućuje na to da vrijednosti sadržane u temeljnim dokumentima Europske unije (prije Europske ekonomske zajednice i Europske zajednice) zahtijevaju od država članica da ukinu razlike između pravnog položaja i zaštite prava homoseksualnih i heteroseksualnih osoba (vidi točku 5. preambule i članak 1., članak 4. stavak 3., i članak 5. stavak 2. Direktive Vijeća 2003/86/EZ od 22. rujna 2003. o pravu na spajanje obitelji /"Službeni list Europske unije" broj L 251/12/; u daljnjem tekstu: Direktiva 2003/86, te točku 5. preambule i članak 1., članak 2. i članak 24. stavak 1. Direktive 2004 (38) Europskog parlamenta i Vijeća od 29. travnja 2004. o pravu građana Unije i članova njihovih obitelji na slobodno kretanje i boravište na području države članice, kojom se izmjenjuje Uredba (EEZ) br. 1612/68 i stavljaju izvan snage direktive 64/221/EEZ, 68/360/EEZ, 72/194/EEZ, 73/148/EEZ, 75/34/EEZ, 75/35/EEZ, 90/364/EEZ, 90/365/EEZ i 93/96/EEZ /"Službeni list Europske unije" broj L 158/; u daljnjem tekstu: Direktiva 2004/38, kao i točke 11., 12., 23., 26. i 29. preambule i članak 1. Direktive Vijeća 2000/78 EZ od 27. studenoga 2000. o uspostavi općeg okvira za jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja /"Službeni list Europske unije" broj L 303/; u daljnjem tekstu: Direktiva 2000/78).

Direktiva 2003/86 prenesena je u pravni poredak Republike Hrvatske Zakonom o strancima ("Narodne novine" broj 130/11., 74/13., 69/17., 46/18., 66/19. - članak 80. Zakona o državljanima članica europskog gospodarskog prostora i članovima njihovih obitelji i 53/20.) i ponovno Zakonom o strancima ("Narodne novine" broj 133/20., 114/22. i 151/22.).

Direktiva 2004/38 prenesena je u pravni poredak Republike Hrvatske Zakonom o strancima ("Narodne novine" broj 130/11., 74/13., 69/17. i 46/18.), te je nakon njegove izmjene izvršene člankom 80. Zakona o državljanima članica europskog gospodarskog prostora i članovima njihovih obitelji ("Narodne novine" broj 66/19.; u daljnjem tekstu: ZoDEG:66/19), održana (tj. ponovo prenesena) ZoDEG-om:66/19 u pravni poredak Republike Hrvatske.

Direktiva 2000/78 prenesena je u pravni poredak Republike Hrvatske Zakonom o suzbijanju diskriminacije ("Narodne novine" broj 85/08. i 112/12.), te Zakonom o radu ("Narodne novine" broj 93/14., 127/17., 98/19., 151/22. i 64/23. - odluka USRH broj: U-I-242/2023 i dr.).

c) Rezolucije Europskog parlamenta

28. Rezolucije Europskog parlamenta ustrajno pozivaju države članice Europske Unije (prije Europske ekonomske zajednice, pa Europske zajednice) da ukinu svaki oblik diskriminacije lezbijki i homoseksualaca i da pravno priznaju i zaštite njihov obiteljski život (vidi Rezoluciju o jednakim pravima za homoseksualce i lezbijke u EZ /"Službeni list Europskih zajednica" broj C61 od 28. veljače 1994./, Rezoluciju o jednakim pravima za homoseksualce i lezbijke u EZ-u /"Službeni list Europske zajednice C313 od 12. listopada 1998./).

d) Preporuke i rezolucije Parlamentarne skupštine Vijeća Europe i Odbora ministara

29. Parlamentarna skupština Vijeća Europe i Odbor ministara, jednako kao Europski parlament, ustrajno pozivaju države članice Vijeća Europe da ukinu svaki oblik diskriminacije lezbijki i homoseksualaca i pravno priznaju i zaštite njihova prava na način na koji se priznaju i štite prava heteroseksualnih osoba (vidi članak 7.3. točku d. Preporuke 924 (1981) Diskriminacija homoseksualnih osoba od 1. listopada 1981., članak 7.2. točke d. i e. Preporuke 1470 (2000) Položaj homoseksualaca i lezbijki i njihovih partnera u pogledu azila i imigracije u zemljama članicama Vijeća Europe od 30. lipnja 2000., članak 16. točke 16.9., 16.9.2., 16.9.3., 16.9.4, 16.10., 16.11.4., 16.11.5. Rezolucije 1728 (2010) Diskriminacija na temelju spolnog opredjeljenja i rodnog identiteta od 29. travnja 2010.).

Odbor ministara, na 1081. sastanku zamjenika ministara održanom 31. ožujka 2010., usvojio je Preporuku CM/Rec(2010)5 o mjerama za borbu protiv diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta.

Njome se državama članicama Vijeća Europe preporučuje:

"23. Tamo gdje nacionalno zakonodavstvo daje prava i obaveze nevjenčanim parovima, države članice trebaju osigurati da se to nediskriminacijski primjenjuje i na istospolne parove i na parove različitog spola, uključujući tu i prava i obaveze koji se tiču obiteljskih mirovina i prava stanovanja.

24. Tamo gdje nacionalno zakonodavstvo priznaje registrirana istospolna partnerstva, države članice trebaju nastojati osigurati da njihov pravni status i njihova prava i obaveze budu ekvivalentni pravima i obavezama heteroseksualnih parova u usporedivoj situaciji.

(...)

26. Imajući u vidu da najbolji interes djeteta treba biti glavni kriterij pri donošenju odluka u vezi s roditeljskom odgovornošću ili starateljstvom nad djetetom, države članice trebaju osigurati da se takve odluke donose bez diskriminacije na temelju spolne orijentacije ili rodnog identiteta.

27. Imajući u vidu da najbolji interes djeteta treba biti glavni kriterij pri odlučivanju o usvajanju djeteta, države članice čiji nacionalni zakon dopušta pojedincima usvajanje djece trebaju osigurati da se taj zakon primjenjuje bez diskriminacije na temelju spolne orijentacije ili rodnog identiteta."

e) Stajališta Suda Europske Unije

30. Sud Europske Unije ocjenjivao je u predmetima, u kojima je odlučivao u povodu zahtjeva nacionalnih sudova za prethodnu odluku, stavlja li zakonodavstvo pojedine države članice parove istog spola u situaciju odgovarajuće usporedivu situaciji parova različitog spola. U pogledu toga taj je sud zauzeo stajalište da Direktiva 2000/78 i Direktiva 2004/38 ne dopuštaju državama članicama zakonodavna rješenja koja propisuju različito postupanje prema parovima istog spola od onoga prema parovima različitog spola u usporedivim situacijama.

Sud Europske Unije iznio je u presudi od 1. travnja 2008., Tadeo Maruko protiv Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen, Veliko vijeće, C-267/06, EU:C:2008:179, stajalište prema kojemu članci 1. i 2. Direktive 2000/78 ne dopuštaju zakonodavno rješenje koje onemogućuje da nakon smrti životnog partnera preživjeli partner ostvari prava koja su zajamčena preživjelom bračnom drugu iako nacionalno pravo stavlja životno partnerstvo osoba istog spola u situaciju usporedivu s brakom.

U presudi od 10. svibnja 2011., Jürgen Römer protiv Freie und Hansestadt Hamburg, Veliko vijeće, C-147/08, EU:C:2011:286, Sud Europske Unije iznio je stajalište prema kojemu članak 1. u vezi s člancima 2. i 3. (1) (c) Direktive 2000/78 ne dopuštaju odredbu nacionalnog prava, prema kojemu umirovljenik koji je zasnovao životno partnerstvo prima nižu dopunsku mirovinu od one zajamčene oženjenom umirovljeniku.

U presudi od 12. prosinca 2013., Frédéric Hay protiv Crédit agricole mutuel de Charente-Maritime et des Deux-Sevres, Peto Vijeće, C-267/12, EU:C:2013:823, Sud Europske Unije iznio je stajalište prema kojemu članak 2. stavak 2. točku (a) Direktive 2000/78 treba tumačiti na način da se protivi odredbi kolektivnog ugovora na temelju koje je zaposlenik koji sklopi životno partnerstvo s osobom istog spola isključen od prava na stjecanje povlastica, kao što su dani posebnog dopusta i dodatak na plaću, koje se dodjeljuju zaposlenicima prilikom sklapanja njihovog braka.

U presudi od 5. lipnja 2018., Relu Adrian Coman, Robert Clabourn Hamilton i Asociația Accept protiv Inspectoratul General pentru Imigrări i Ministerul Afacerilor Interne, Veliko vijeće, C-673/16, EU:C:2018:385, Sud Europske Unije iznio je stajalište prema kojemu državljaniin treće države koji je istog spola kao i građanin Europske unije s kojim je u državi članici sklopio brak u skladu s pravom te države članice ima pravo na boravak dulji od tri mjeseca na državnom području države članice čiji je građanin Europske unije državljaniin. To izvedeno pravo na boravak ne može se podvrgnuti strožim uvjetima nego što su to oni propisani u članku 7. Direktive 2004/38.

f) Stajališta Europskog suda za ljudska prava

31. Stajališta Europskog suda za ljudska prava (u daljnjem tekstu: ESLJP) u pogledu sadržaja odnosa osoba istog spola razvijala su se od shvaćanja da taj odnos ulazi u doseg prava na privatni život do shvaćanja da taj odnos ulazi u doseg prava na obiteljski život i zaslužuje odgovarajuću zaštitu. Taj razvoj razvidan je iz presuda donesenih u sljedećim predmetima ESLJP-a *Karner protiv Austrije*, br. 40016/98, §§ 40. i 41., presuda od 24. srpnja 2003.; *Kozak protiv Poljske*, br. 13102/02, §§ 98. i 99., presuda od 2. ožujka 2010.; *Schalk i Kopf protiv Austrije*, br. 30141/04, §§ 93., 94. i 95., presuda od 24. lipnja 2010.; *X i dr. protiv Austrije*, br. 19010/07, § 95., presuda od 19. veljače 2013.; *Vallianatos protiv Grčke*, br. 29381/09 i 32684/09, § 81., presuda od 7. studenoga 2013.; *Oliari i dr. protiv Italije*, br. 36030/11, §§ 159. i 163., presuda od 21. srpnja 2015.; *Orlandi i dr. protiv Italije*, br. 26431/12, 26742/12, 44057/12 i 60088/12, §§ 110., 111., 112., 192., 194., 197., 204. i 209., presuda od 14. prosinca 2017.

g) Zaključak u pogledu prigovora materijalne neustavnosti ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 - u odnosu na prigovor nesuglasnosti s člankom 61. stavkom 2. Ustava

32. Prema Ustavnom sudu dostupnim podacima sljedeće države članice Europske unije priznaju osobama istog spola pravo na brak: Kraljevina Nizozemska - od 1. travnja 2001. u Nizozemskoj i od 10. listopada 2012. u Bonairu, Saint Eustatiusu i Sabi, Kraljevina Belgija od 1. lipnja 2003., Kraljevina Španjolska od 3. srpnja 2005., Kraljevina Švedska od 1. svibnja 2009., Republika Portugal od 5. lipnja 2010., Kraljevina Danska od 15. lipnja 2012., Republika Francuska od 18. svibnja 2013., Veliko vojvodstvo Luksemburg od 1. siječnja 2015., Republika Irska od 16. studenoga 2015., Republika Finska od 1. ožujka 2017., Republika Malta od 1. rujna 2017., Savezna Republika Njemačka od 1. listopada 2017. i Republika Austrija od 1. siječnja 2019. (na temelju odluke Ustavnog suda Austrije broj G 258-259/2017-9 od 4. prosinca 2017.).

Dok životno partnerstvo kao zajednicu osoba istog spola (osim Republike Hrvatske) priznaju sljedeće države članice Europske unije: Republika Češka od 1. srpnja 2006., Mađarska država od 1. srpnja 2009., Republika Cipar od 9. prosinca 2015., Helenska Republika od 24. prosinca 2015., Republika Italija od 5. lipnja 2016. i Republika Slovenija od 24. veljače 2017.

Od europskih država koje nisu članice Europske unije pravo na brak osobama istog spola priznaju: Kraljevina Norveška od 1. siječnja 2009., Island od 27. listopada 2010. i Velika Britanija - od 13. ožujka 2014. u Engleskoj i Velsu i od 16. prosinca 2014. u Škotskoj, dok životno partnerstvo kao zajednicu osoba istog spola priznaje Švicarska konfederacija od 1. siječnja 2007.

33. Ustavni sud ponavlja da brak i obiteljski život nisu istoznačnice i nisu istovjetni pravni instituti.

Nadalje, Ustavni sud ističe da je člankom 61. stavkom 1. Ustava propisana pozitivna obveza države u pogledu posebne zaštite obitelji, pri čemu sadržaj pojma obitelji nije

ograničen na njegovo tradicionalno shvaćanje, dok je stavkom 3. navedenog članka Ustava propisana pozitivna obveza države da zakonom uredi pravne odnose u obitelji.

U tom smislu Ustavni sud opetovano naglašava da je, u smislu članaka 3., 14. i 35. Ustava, zaštita spolnog i rodnog diverziteta, kao i prava svih osoba, neovisno o spolu i spolnom opredjeljenju, na poštovanje i pravnu zaštitu njihova osobna i obiteljskog života i njihova dostojanstva, trajna vrijednost hrvatske ustavne države.

Ustavni sud ističe da u ostvarenju prava na obiteljski život istospolni parovi, dijeleći zajednički život, imaju iste potrebe u smislu uzajamne podrške i pomoći kakve imaju i parovi različitog spola.

Ipak, obiteljski život istospolnih parova iako kvalitativno jednako vrijedan obiteljskom životu parova različitog spola, svoju pravnu pojavnost i zaštitu ne mora nužno ostvarivati putem instituta braka, već to može ostvariti drugim pravno priznatim institutima (obicima) kao što su građanska zajednica ili registrirano partnerstvo.

34. Donoseći ZoŽPOIS:92/14-98/19 Republika Hrvatska pridružila se velikom broju država članica Europske unije koje su provele pravne akte Europske unije i odazvale su se preporukama i pozivima Europskog parlamenta, kao i velikom broju država članica Vijeća Europe koje su se odazvale preporukama i pozivima Parlamentarne skupštine Vijeća Europe i Odbora ministara, te pravno priznale i pružile istospolnim parovima zaštitu njihova obiteljskog života.

Imajući u vidu da je člankom 61. stavkom 2. Ustava, pristup braku, kao jednom od pravnih oblika obiteljskog života, u hrvatskom pravnom sustavu ograničen na heteroseksualne parove, zakonodavac je, po ocjeni Ustavnog suda, ispunjavajući svoju pozitivnu obvezu propisanu člankom 61. stavcima 1. i 3. Ustava, obiteljske odnose istospolnih parova uredio ZoŽPOIS-om:92/14-98/19.

Slijedom navedenog, Ustavni sud utvrđuje da ZoŽPOIS:92/14-98/19 nije u nesuglasnosti s člankom 61. stavkom 2. Ustava.

Ustavni sud ocjenjuje, imajući u vidu da zakonodavac nije obavezan na potpuno istovjetan način urediti obiteljske odnose parova osoba različitog spola i istospolnih parova, da razlike u pravnom uređenju braka i registriranog životnog partnerstva (dva pravna instituta putem kojih se ispoljava obiteljski život), a na koje upiru predlagatelji u svojim prijedlozima, ne dovode do materijalne neustavnosti članaka 7. - 12., 23. i 38. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19.

Također, u odnosu na priznanje u Republici Hrvatskoj pravnih učinaka (formalnog i neformalnog) životnog partnerstva ili braka parova istog spola sklopljenog u skladu s propisima drugih država, u odnosu na odobrenje prava na stalan boravak u Republici Hrvatskoj, pristupa pravima i povlasticama koji ulaze u opseg jamstva temeljne slobode kretanja unutar Europskog gospodarskog prostora, mogućnosti ostvarivanja prava na azil, stjecanje hrvatskog državljanstva i prava i obveza osoba na izvršavanju kazne zatvora (članci 73. - 78. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19), Ustavni sud ocjenjuje da je time

Republika Hrvatska dodatno ispunila obveze koje proizlaze iz Direktive 2003/86 i Direktive 2004/38, i odazvala se preporukama i pozivima Europskog parlamenta i Parlamentarne skupštine Vijeća Europe i Odbora ministara.

Time je zakonodavac ujedno osigurao nedvojbenu pravnu zaštitu osobnog i obiteljskog života kao i dostojanstva osoba istospolne orijentacije koje borave u Republici Hrvatskoj, a životno partnerstvo ili brak su sklopile u skladu s propisima drugih država.

Stoga, Ustavni sud ocjenjuje da posljedica prihvaćanja pravnih učinaka životnog partnerstva ili braka osoba istog spola sklopljenog u skladu s propisima drugih država nije materijalna neustavnost članaka 73. i 74. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19.

3) Ocjena Ustavnog suda u pogledu prigovora materijalne neustavnosti ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 - u odnosu na prigovor povrede jamstva slobode savjesti

35. U prijedlozima je posebno istaknuto da je posljedica propisivanja sudjelovanja matičara i drugih obnašatelja radnih dužnosti te javnih poslova i javnih službi u postupku sklapanja i prestanka životnog partnerstva te s time povezanim postupcima povreda jamstva slobode savjesti i vjeroispovijedi osoba koje obavljaju navedene dužnosti i službe.

U tom pogledu Ustavni sud upućuje na stajališta ESLJP-a iznesena u predmetu *Eweida i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (br. 48420/10, 59842/10, 51671/10 i 36516/10, §§ 79., 80., 84., 102., 103., 104., 105. i 106., presuda od 27. svibnja 2013.).

Ustavni sud dopušta da protivljenje pojedinaca da sudjeluju u stvaranju registriranog životnog partnerstva može biti uvjetovano snagom njihova vjerskog uvjerenja, te da nametanje tim osobama navedene obveze može dovesti u pitanje člankom 40. Ustava zajamčeno pravo na slobodu savjesti.

Međutim, Ustavni sud ističe da je uređivanje pravnih odnosa ZoŽPOIS-om u obitelji istospolnih parova nužno i neraskidivo vezano uz jednakost, poštovanje prava čovjeka i vladavine prava kao jedne od člankom 3. Ustava propisane najviše vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske, zabranu diskriminacije propisanu člankom 14. stavkom 1. Ustava i jamstvo štovanja i pravne zaštite obiteljskog života i dostojanstva osoba koje čine te parove propisano člankom 35. Ustava.

Radi se dakle o konkurirajućim pravima zajamčenim Ustavom.

Legitimni cilj ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 je uređenjem pravnih odnosa u obitelji istospolnih parova omogućiti im štovanje i pravnu zaštitu njihova obiteljskog života i dostojanstva, u smislu članaka 3., 14. i 35. Ustava, na jednak način na koji je to u hrvatskom pravnom sustavu omogućeno heteroseksualnim parovima.

Da bi se štovanje i pravna zaštita obiteljskog života i dostojanstva tih osoba ostvarila u demokratskom društvu nužno je sudjelovanje osoba koje obavljaju javne dužnosti (skrbnika, sudaca, matičara i drugih).

U tom pogledu, Ustavni sud nije našao da propisivanje ZoŽPOIS-om:92/14-98/19 izrijekom obveze sudjelovanja skrbnika i suda u postupku odobrenja za sklapanje životnog partnerstva (članak 9.), matičara u postupku sklapanja životnog partnerstva i vođenja registra o tome (članci 13. - 22. i 32. - 36.), te suda u postupku prestanka životnog partnerstva i odlučivanja o odnosima životnih partnera vezanim uz djecu (članci 23. - 30. i 40. - 49.), kao i javnih bilježnika u pogledu privremenog povjeravanja roditeljske skrbi, imovinskih pitanja životnih partnera (članak 40. i članak 53.), nameće tim osobama pri obavljanju njihovih javnih dužnosti nerazmjern teret u odnosu na njihovo pravo na slobodu savjesti pa da zato nije nužno u demokratskom društvu i posljedica mu je materijalna neustavnost tog zakona.

4) Ocjena Ustavnog suda u pogledu prigovora materijalne neustavnosti ZoŽPOIS-a:92/14-98/19, u dijelu u kojem uređuje obveze uzdržavanja i odnose vezane uz djecu

36. ESLJP je u predmetu *Marckx protiv Belgije* (br. 6833/74, §§ 31. i 40., presuda od 13. lipnja 1979.) iznio stajališta prema kojima se članak 8. Konvencije primjenjuje na obiteljski život tradicionalne (zakonite) i na obiteljski život netradicionalne (nezakonite) obitelji i pretpostavlja ne samo negativne nego i pozitivne obveze države u pogledu zaštite kako tradicionalne (zakonite) tako i netradicionalne (nezakonite) obitelji, pri čemu država ne smije posegnuti za mjerama čiji su cilj i rezultat oštetiti netradicionalnu (nezakonitu) obitelj.

ESLJP je u predmetu *Salgueiro da Silva Mouta protiv Portugala* (br. 33290/96, §§ 28., 29., 30., 31., 33., 34., 35. i 36., presuda od 21. ožujka 2000.) istaknuo da spolna orijentacija jednog roditelja ne može biti odlučujući razlog za negativnu odluku o pravu na druženje i susrete s djetetom.

ESLJP je u predmetu *X i dr. protiv Austrije* (navedeno, §§ 95., 96., 99. 100. i 103.) iznio stajališta prema kojima spolna orijentacija ne može biti odlučujući čimbenik pri odlučivanju o posvajanju djeteta.

37. U pogledu obveze uzdržavanja životnih partnera, djece i partnera skrbnika, te djece i životnog partnera članak 39. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 upućuje na odgovarajuću primjenu posebnog zakona kojim se uređuju obiteljski odnosi, tj. u ovom trenutku na Obiteljski zakon ("Narodne novine" broj 103/15., 98/19., 47/20. - članak 35. Zakona o Centru za posebno skrbništvo, 49/23. - odluka i rješenje USRH broj: U-I-3941/2015 i dr.; u daljnjem tekstu: ObiZ:103/15-49/23).

Ustavni sud ocjenjuje da posljedica samog po sebi upućivanja, u pogledu prava i obveza uzdržavanja, na mjerodavan posebni zakon koji uređuje obiteljske odnose nije nesuglasnost članka 39. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 s Ustavom.

Stoga, Ustavni sud ocjenjuje da posljedica propisivanja člankom 39. stavkom 3. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 odgovarajuće primjene posebnog zakona kojim se uređuju

obiteljski odnosi na prava i obveze uzdržavanja između djece i partnera skrbnika nije nesuglasnost s Ustavom.

38. Člankom 40. stavcima 1. i 4. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 propisano je da životni partner roditelja djeteta pravo na ostvarivanje roditeljske skrbi o djetetu zajedno s roditeljima ili umjesto roditelja ostvaruje na temelju odluke suda u skladu s posebnim zakonom koji uređuje obiteljske odnose, pri čemu je dužan roditeljsku skrb ostvarivati u skladu s posebnim zakonom koji uređuje obiteljske odnose. Također, stavcima 2. i 3. članka 40. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 propisano je da oba roditelja zajednički ili roditelj koji samostalno ostvaruje roditeljsku skrb mogu ostvarivanje roditeljske skrbi o djetetu djelomično ili u cijelosti privremeno povjeriti životnom partneru pod uvjetom da ispunjava pretpostavke za skrbnika propisane posebnim zakonom koji uređuje obiteljske odnose, te da u slučaju da se roditeljska skrb povjerava na dulje od trideset dana izjava roditelja mora biti ovjerena kod javnog bilježnika.

Također, člankom 41. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 propisana je obveza roditelja koji samostalno ostvaruje roditeljsku skrb i njegovog životnog partnera koji također ostvaruje roditeljsku skrb da odluke koje su bitne za dijete donose sporazumno, a odluke koje se odnose na zastupanje u vezi s bitnim osobnim pravima djeteta i zastupanje u vezi s vrednijom imovinom i imovinskim pravima djeteta, kao i one koje mogu znatno utjecati na život djeteta donose u skladu s posebnim zakonom koji uređuje obiteljske odnose. Nadalje, u hitnim slučajevima, kada prijeti neposredna opasnost za dijete, životni partner ima pravo donijeti hitne odluke u skladu s djetetovom dobrobiti, te svakodnevne odluke u vezi s djetetom može donositi uz pristanak roditelja.

Imajući u vidu da životni partner pravo na izvršavanje roditeljske skrbi o djetetu, u smislu članka 40. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19, može ostvariti na temelju odluke suda, odnosno privremeno na temelju odluke roditelja djeteta, u skladu s posebnim zakonom koji uređuje obiteljske odnose, te mjerodavne članke 91., 92., 102., 108., 110., 149. točku 1. i 178. stavak 1. ObiZ-a:103/15-49/23, Ustavni sud ocjenjuje da članak 40. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 nije u nesuglasnosti s Ustavom.

Također, imajući u vidu sadržaj članka 41. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 i mjerodavne članke ObiZ-a:103/15-49/23 kojima su uređeni istovjetni obiteljski odnosi, Ustavni sud ocjenjuje da članak 41. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 nije u nesuglasnosti s Ustavom.

39. Člankom 42. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 propisano je pravo životnog partnera na ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom nakon prestanka životnog partnerstva i uvjeti za ostvarivanje tog prava.

Ustavni sud utvrđuje da je člankom 42. stavcima 1. i 2. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 pitanje ostvarivanja osobnih odnosa djeteta i drugih osoba koje su dulje vrijeme živjele s njim, vodile o njemu brigu i imaju s njim razvijen emocionalni odnos uređeno u bitnome na istovrstan način kao i člankom 120. stavkom 2. ObiZ-a:103/15-49/23.

Ustavni sud ocjenjuje usporedivim situacije koje se uređuju navedenim člancima tih zakona, kao i da se navedenim člancima oba zakona nastoji ostvariti isti legitimni cilj, tj.

zaštita postignutog emocionalnog odnosa djeteta s osobama koje su s njim živjele u obitelji i o njemu brinule, kada je to u djetetovom najboljem interesu.

Slijedom navedenog, Ustavni sud utvrđuje da su stavci 1. i 2. članka 42. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 u suglasnosti s Ustavom.

Ustavni sud utvrđuje kako upućivanje stavkom 3. članka 42. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 na primjenu, na odgovarajući način, određaba posebnog zakona kojim se uređuju obiteljski odnosi (tj. ObiZ-a:103/15-49/23), nema za svoju posljedicu materijalnu neustavnost ZoŽPOIS-a:92/14-98/19, odnosno stavka 3. članka 42. tog zakona.

40. Člankom 43. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 propisano je da se na ostvarivanje roditeljske skrbi, osobnih odnosa s djetetom, roditeljske skrbi u slučaju smrti roditelja i drugih odnosa koji nisu obuhvaćeni tim zakonom, kao i na postupak i uvjete ostvarenja tih prava primjenjuju odredbe posebnog zakona kojim se uređuju obiteljski odnosi.

Ustavni sud utvrđuje da posljedica upućivanja člankom 43. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 na primjenu određaba posebnog zakona kojim se uređuju obiteljski odnosi u pogledu ostvarivanja roditeljske skrbi, osobnih odnosa s djetetom, roditeljske skrbi u slučaju smrti roditelja i drugih odnosa, koji nisu obuhvaćeni ZoŽPOIS-om:92/14-98/19, nije materijalna neustavnost tog zakona.

41. Člancima 44., 45. i 46. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 je propisano da je partnerska skrb oblik skrbi za maloljetno dijete koju može pružiti životni partner nakon smrti životnog partnera roditelja djeteta, a iznimno i za života životnog partnera, ako drugi roditelj nije poznat ili ako mu je oduzeta roditeljska skrb zbog zlostavljanja djeteta, uvjeti za ostvarivanje partnerske skrbi u slučaju smrti životnog partnera roditelja maloljetnog djeteta koje je u trenutku njegove smrti živjelo u zajednici obiteljskog života životnih partnera i kojeg drugi roditelj nije živ ili je proglašen umrlim ili mu je oduzeta roditeljska skrb zbog zlostavljanja djeteta, uz propisanu iznimku, ako drugi roditelj nije poznat ili ako mu je oduzeta roditeljska skrb zbog zlostavljanja djeteta, kada radi zaštite interesa i dobrobiti djeteta životni partneri mogu podnijeti prijedlog sudu da se drugi životni partner koji nije roditelj djeteta imenuje partnerom skrbnikom, o čemu odlučuje nadležni sud ako je to u najboljem interesu djeteta. Nadalje, uvjeti koji moraju biti ispunjeni u pogledu osobe partnera skrbnika - partner skrbnik ne može biti osoba koja ne ispunjava uvjete za imenovanje skrbnika propisane posebnim zakonom kojim se uređuju obiteljski odnosi, nadležnost općinskog suda nadležnog prema mjestu prebivališta djeteta, uz prethodnu pribavu stručnog mišljenja centra za socijalnu skrb, koji je dužan pribaviti mišljenje djeteta koje je sposobno shvatiti značenje partnerskog skrbništva i uzeti u obzir želje djeteta o izboru skrbnika u skladu s njegovom dobrobiti na način propisan posebnim zakonom koji uređuje obiteljske odnose, pri čemu će sud upozoriti centar za socijalnu skrb na poštovanje zabrane diskriminacije na temelju spolne orijentacije. Sud je dužan donijeti odluku u roku od devedeset dana od dana podnošenja zahtjeva.

Ustavni sud podsjeća kako je člankom 63. stavkom 5. Ustava propisana obveza države posvetiti osobitu skrb maloljetnicima bez roditelja i onima za koje se ne brinu roditelji.

Ustavni sud ocjenjuje da se člancima 44., 45. i 46. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 uređuje posebna situacija maloljetnog djeteta koje je živjelo u zajednici obiteljskog života istospolnih partnera (od kojih je jedan bio njegov roditelj), a ostalo je bez roditeljske skrbi, jer su oba njegova roditelja umrla ili proglašena umrlima, jer je umro partner koji je djetetov roditelj, a drugi njegov roditelj nije poznat ili je lišen roditeljske skrbi zbog zlostavljanja djeteta, te kada je roditelj partner živ, a drugi roditelj nije poznat ili je lišen roditeljske skrbi zbog zlostavljanja djeteta.

Ustavni sud utvrđuje da se partnerskom skrbi propisanom člancima 44., 45. i 46. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 nastoji ostvariti legitimni cilj - kontinuitet obiteljskog života nakon smrti roditelja maloljetnog djeteta, odnosno zaštita ostvarenog obiteljskog života maloljetnog djeteta kada njegov drugi roditelj nije poznat ili je lišen roditeljske skrbi zbog zlostavljanja djeteta, ako je to u najboljem interesu djeteta.

Također, Ustavni sud utvrđuje da je sredstvo kojim se želi ostvariti taj cilj (tj. partnerska skrb) razmjerno cilju koji se želi ostvariti.

Stoga, Ustavni sud ocjenjuje da članci 44., 45. i 46. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 nisu u nesuglasnosti s Ustavom.

42. Člankom 47. i člankom 48. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 propisano je da na temelju odluke suda o partnerskoj skrbi nad maloljetnim djetetom partner skrbnik stječe roditeljsku skrb i sva prava i obveze koje iz toga proizlaze, o čemu se u maticu rođenih djeteta upisuje bilješka, te da se zasnivanjem skrbi između partnera skrbnika i djeteta, te djeteta i njegovih potomaka zasnivaju trajna prava i dužnosti koja po zakonu postoje između roditelja i djece i njihovih potomaka.

Imajući u vidu u točki 41. obrazloženja ovog rješenja navedeni legitimni cilj koji se partnerskom skrbi nastoji ostvariti i da se partnerska skrb nad djetetom životnog partnera roditelja može ostvariti isključivo na temelju odluke suda kada je to u najboljem interesu djeteta, pri čemu pojam trajna prava i dužnosti iz članka 48. treba tumačiti u vezi s člankom 49. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19, propisanom mogućnošću prestanka partnerske skrbi, Ustavni sud ocjenjuje da članci 47. i 48. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 nisu u nesuglasnosti s Ustavom.

43. Člankom 49. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 propisano je da nadležni sud donosi rješenje o prestanku partnerske skrbi na prijedlog centra za socijalnu skrb, ako utvrdi da to zahtijevaju opravdani interesi maloljetnog djeteta, na sporazumni prijedlog partnera skrbnika djeteta i djeteta, ako je to u interesu djeteta, na zahtjev partnera skrbnika djeteta ili djeteta, na prijedlog roditelja kojemu je rješenjem suda vraćeno pravo na roditeljsku skrb.

Ustavni sud podsjeća kako je člankom 231. ObiZ-a:103/15-49/23 propisano da skrbništvo nad djetetom prestaje stjecanjem poslovne sposobnosti, posvojenjem, prestankom razloga iz članka 224. tog zakona i smrću djeteta.

Ustavni sud primjećuje da posvojenje, stjecanje poslovne sposobnosti i smrt djeteta nisu člankom 49. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 propisani razlozi prestanka partnerske skrbi.

Stoga, Ustavni sud ocjenjuje da ZoŽPOIS:92/14-98/19, u tom pogledu, nije u potpunosti normirao razloge prestanka partnerske skrbi.

Međutim, Ustavni sud ocjenjuje kako samim time partnerska skrb, kao oblik skrbi za maloljetno dijete ne stječe karakter trajnosti koji otklanja stjecanje poslovne sposobnosti i smrt djeteta kao razloge za svoj prestanak.

Naime, u prirodi je partnerske skrbi, kako je definirana člankom 44. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19, da je uvjetovana potrebom zaštite maloljetnog djeteta.

Stoga, ta potreba postoji za vrijeme djetetove maloljetnosti i njezino je trajanje ograničeno do nastupa djetetove punoljetnosti, odnosno do djetetovog stjecanja poslovne sposobnosti.

Ustavni sud, slijedom navedenog, utvrđuje da sama po sebi činjenica da članak 49. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 ne propisuje djetetovu punoljetnost, stjecanje poslovne sposobnosti, njegovo posvojenje ili smrt kao razloge prestanka partnerske skrbi, ne dovodi do materijalne neustavnosti tog zakona, odnosno njegova članka 49.

5) Ocjena Ustavnog suda u pogledu materijalne neustavnosti ZoŽPOIS-a:92/14-98/19, u dijelu u kojem uređuje druga pitanja vezana uz prava i obveze životnih partnera

44. Ustavni sud napominje da člankom 14. Ustava propisana opća zabrana diskriminacije i zajamčeno pravo svih na jednakost pred zakonom, ne postavlja prepreku zakonodavcu da posebnim zakonom dodatno naglasi pravo njegovih adresata na jednakost pred zakonom s adresatima općih pravnih normi u usporedivim situacijama, kao i da s obzirom na osobite okolnosti njegovih adresata njihove pravne situacije uredi drukčije od pravnih situacija adresata općih normi.

45. Ustavni sud primjećuje da se člancima ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 uređuju pitanja nasljeđivanja, poreznog statusa životnih partnera, status životnog partnerstva u mirovinskom osiguranju, prava i obveze životnih partnera u sustavu obveznog zdravstvenog osiguranja i zdravstvene zaštite, status životnih partnera u sustavu socijalne skrbi, prava i obveze životnih partnera u vezi sa zapošljavanjem i radnim odnosima i pristup javnim i tržišnim uslugama, te da su ta pitanja uređena s obzirom na njihove osobite okolnosti.

Stoga je zadaća Ustavnog suda ispitati je li u dijelu u kojem uređuje ta pitanja ZoŽPOIS:92/14-98/19 u suglasnosti s Ustavom.

a) Ocjena Ustavnog suda u pogledu materijalne neustavnosti ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 u dijelu u kojem uređuje nasljeđivanje

46. Člankom 55. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 propisano je da se na nasljeđivanje životnog partnera na odgovarajući način primjenjuju odredbe zakona kojima je uređeno pravo nasljeđivanja, pri čemu je životni partner u pravu nasljeđivanja izjednačen s bračnim drugom, a djeca nad kojom ima partnersku skrb izjednačena su s njegovom djecom.

Imajući u vidu u točki 41. obrazloženja ovog rješenja navedeni legitimni cilj koji se partnerskom skrbi nastoji ostvariti i da se partnerska skrb nad djetetom životnog partnera roditelja može ostvariti isključivo na temelju odluke suda kada je to u najboljem interesu djeteta, pri čemu pojam trajna prava (u koja spada i pravo nasljeđivanja) i dužnosti iz članka 48. treba tumačiti u vezi s člankom 49. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19, propisanom mogućnošću prestanka partnerske skrbi, Ustavni sud ocjenjuje da članak 55. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 nije u nesuglasnosti s Ustavom.

b) Ocjena ZoŽPOIS-a:92/14-98/19, u dijelu u kojem uređuje porezni status životnog partnerstva

47. Ustavni sud prije svega ističe da je člankom 14. Ustava propisana opća zabrana diskriminacije utemeljene (između ostalog i) na drugim osobinama (u što ulazi spolna orijentacija), te je svima zajamčena jednakost pred zakonom.

Ustavni sud također ističe da u Republici Hrvatskoj zakoni moraju biti u suglasnosti s Ustavom (članak 5. stavak 1. Ustava).

Stoga, iz opće zabrane diskriminacije propisane člankom 14. stavkom 1. i prava svih na jednakost pred zakonom zajamčenog člankom 14. stavkom 2. Ustava, proizlazi zabrana zakonodavcu diskriminacije zakonom ili drugim pravnim aktom pojedinih adresata ili skupina adresata pravnih normi.

Nadalje, Ustavni sud ističe kako u hrvatskom pravnom poretku nije Ustavom propisana obveza suglasnosti zakona sa zakonom, iz čega proizlazi da u hrvatskom pravnom poretku nema zakona koji su po svojoj snazi iznad drugih (tj. nema hijerarhije zakona u pogledu njihove pravne snage).

Ustavni sud ocjenjuje da posebnim zakonom propisana zabrana izmjene pravne pozicije njegovih adresata stavlja u svojoj biti naglasak na osobite okolnosti tih adresata, zbog kojih nositelji vlasti moraju s povećanom pažnjom tumačiti i primjenjivati poseban zakon ili opći zakon kojim se također uređuju pitanja uređena posebnim zakonom.

Stoga, po ocjeni Ustavnog suda zabrana propisana posebnim zakonom sama po sebi nije nesuglasna s Ustavom. Međutim, tom zabranom nije ograničena ovlast zakonodavca za donošenje zakona kojim se naknadno uređuje pravna pozicija adresata posebnog zakona.

Naime, zakonodavac neposredno iz Ustava crpi svoju ovlast za donošenje zakona.

Stoga, pazeći da naknadno donesenim zakonom ne diskriminira adresate čija je pravna pozicija uređena prethodnim zakonom, zakonodavac je ovlašten izmijeniti njihovu pravnu poziciju.

Ustavni sud također ponavlja da u okviru hrvatskog pravnog poretka osoba koja nije roditelj djeteta stječe roditeljsku skrb o djetetu njegovim posvojenjem.

Stoga, Ustavni sud ocjenjuje da kada ZoŽPOIS:92/14-98/19 propisuje da se određena prava stječu i u odnosu, odnosno da određena prava u pogledu poreznog i drugog statusa životnog partnerstva imaju i djeca nad kojom se ostvaruje roditeljska skrb, to valja tumačiti u prethodno navedenom smislu.

48. Člankom 56. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 propisana su porezna oslobođenja životnih partnera i djece nad kojom životni partneri ostvaruju roditeljsku ili partnersku skrb, te osoba u braku, izvanbračnoj zajednici ili životnom partnerstvu s djecom ostavitelja odnosno darovatelja koje su s njima živjele u zajedničkom kućanstvu.

Imajući u vidu navedeno u točkama 45. i 47. obrazloženja ovog rješenja, Ustavni sud ocjenjuje da članak 56. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 nije u nesuglasnosti s Ustavom.

49. Člankom 57. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 (bili) su propisani osobni odbici životnih partnera u vezi dohotka od otuđenja nekretnina i imovinskih prava, uzdržavanja životnog partnera i djece nad kojom se ostvaruje roditeljska ili partnerska skrb.

Imajući u vidu sadržaj članka 95. stavka 1. Zakona o porezu na dohodak ("Narodne novine" broj 115/16., 106/18., 121/19., 32/20., 138/20. i 151/22., u daljnjem tekstu: ZoPD:115/16-151/22), Ustavni sud ocjenjuje da su stupanjem na snagu tog zakona, po načelu *lex posterior derogat legi priori*, prestali važiti stavci 1., 2. i 3. članka 57. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19.

Stoga, Ustavni sud nije ocjenjivao njihovu suglasnost s Ustavom.

U odnosu na stavak 4. članka 57. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 Ustavni sud podsjeća na svoje stajalište izneseno u točki 47. obrazloženja ovog rješenja.

Polazeći od razloga iznesenih u točki 44. ovog rješenja Ustavni sud ističe kako članke 14. i 58. ZoPD-a:115/16-151/22, u odnosu na pravnu situaciju osoba obuhvaćenih obiteljskim životom istospolnih zajednica, treba tumačiti i primjenjivati u smislu članka 15. Općeg poreznog zakona (vidi točku 47. obrazloženja ovog rješenja).

50. Člankom 58. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 propisano je pravo životnih partnera, djece životnih partnera i djece u partnerskoj skrbi na pravičnu novčanu naknadu neimovinske štete u slučaju smrti ili osobito teškog invaliditeta bliske osobe.

Člankom 1101. Zakona o obveznim odnosima ("Narodne novine" broj 35/05., 41/08., 125/11. - članak 9. Zakona o rokovima ispunjenja novčanih obveza, 78/15., 29/18., 126/21., 114/22. i 156/22. - uredba) propisano je pravo članova uže obitelji smrtno stradale osobe, odnosno u slučaju njezina osobito teškog invaliditeta.

U izvršavanju člankom 116. stavkom 1. Ustava propisane obveze osiguravanja jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni, Vrhovni sud Republike Hrvatske u više je svojih odluka, među kojima i u presudi broj: Rev 1549/11-2 od 8. travnja 2014., iznio pravno shvaćanje prema kojemu se prihvaća potreba ekstenzivnijeg tumačenja pojma ovlaštenika na naknadu neimovinske štete u slučaju smrti bliskog srodnika bez primjene gramatičkog tumačenja odredbe koja definira pojam bliskog srodnika.

Imajući u vidu navedeno pravno shvaćanje Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Ustavni sud ocjenjuje kako je u pogledu ostvarivanja prava na naknadu neimovinske štete uzrokovane smrću ili osobito teškim invaliditetom osobe koja spada u krug njihovih obitelji, stavcima 1. i 2. članka 58. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 izrijeком izjednačen pravni položaj istospolnih obiteljskih zajednica s (već postojećim) pravnim položajem obiteljskih zajednica osoba različitog spola.

Ustavni sud slijedom navedenog utvrđuje da su stavci 1. i 2. članka 58. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 suglasni s Ustavom.

Također, imajući u vidu navedeno u točkama 46. i 47. obrazloženja ovog rješenja, Ustavni sud ocjenjuje da članak 58. stavak 3. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 nije u nesuglasnosti s Ustavom.

Iz istih razloga Ustavni sud ocjenjuje da članak 59. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 nije u nesuglasnosti s Ustavom.

51. Člankom 60. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 propisano je jamstvo zabrane nepovoljnog postupanja.

Ustavni sud ocjenjuje da je legitimni cilj koji se želi ostvariti člankom 60. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 dodatno osiguranje životnim partnerima ostvarivanja prava na jednakost pred zakonom zajamčenog člankom 14. stavkom 2. Ustava.

Stoga, Ustavni sud utvrđuje suglasnim s Ustavom članak 60. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19.

c) Ocjena ZoŽPOIS-a:92/14-98/19, u dijelu u kojem uređuje status životnog partnerstva u mirovinskom osiguranju

52. Člankom 61. i člankom 62. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 (bilo) je propisano pravo na obiteljsku mirovinu, u skladu s propisima kojima se uređuje mirovinsko osiguranje, preživjelog životnog partnera, djeteta nad kojim se ostvaruje partnerska skrb, uzdržavanog djeteta preminulog životnog partnera i uzdržavanog životnog partnera i pravo na produženo osiguranje.

Ustavni sud ocjenjuje da je legitimni cilj koji se nastojao ostvariti člankom 61. i člankom 62. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 dodatno osiguranje osobama obuhvaćenim obiteljskim odnosima životnog partnerstva ostvarivanja prava na jednakost pred zakonom, zajamčenog člankom 14. stavkom 2. Ustava.

Ustavni sud pri tome napominje kako su izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju ("Narodne novine" broj 157/13., u daljnjem tekstu: ZoMO:157/13), koje su izvršene Uredbom o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju ("Narodne novine" 151/14.; u daljnjem tekstu: UIDZOMO:151/14) i Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju ("Narodne novine" broj 33/15.; u daljnjem tekstu: ZIDZOMO:33/15) uređena pitanja koja su propisana člancima 60. i 62. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19. Tim izmjenama i dopunama izmijenjen je članak 18. ZoMO-a:157/13 i dodan mu je članak 22.a.

Nakon navedenih je izmjena i dopuna ZoMO:157/13 mijenjan i dopunjavan uredbama i zakonima objavljenim u "Narodnim novinama" broj 93/15., 120/16., 18/18., 62/18. i 115/18. Međutim, tim zakonima nisu izmijenjeni ni dopunjeni članci 18. i 22.a ZoMO-a:157/13.

Člankom 18. stavkom 6. i člankom 22.a Zakona o mirovinskom osiguranju ("Narodne novine" broj 157/13., 151/14. - uredba, 33/15., 93/15. - uredba, 120/16., 18/18. - odluka USRH broj: U-I-1574/2016, 62/18. i 115/18.) propisano je pravo na produženo osiguranje i obiteljsku mirovinu preživjelog životnog partnera, djeteta nad kojim ostvaruje roditeljsku skrb, uzdržavanog djeteta preminulog životnog partnera i uzdržavanog životnog partnera roditelja.

Ustavni sud ocjenjuje kako su stupanjem na snagu UIDZOMO-a:151/14 i ZIDZOMO-a:33/15, u skladu s načelom *lex posterior derogat legi priori*, prestali važiti članci 61. i 62. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19.

Slijedom navedenog, Ustavni nije ispitao njihovu suglasnost s Ustavom.

53. Člankom 63. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 propisano je jamstvo zabrane nepovoljnijeg postupanja u mirovinskom osiguranju.

Polazeći od razloga iznesenih u točki 47. obrazloženja ovog rješenja, Ustavni sud utvrđuje da članak 63. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 nije u nesuglasnosti s Ustavom.

d) Ocjena ZoŽPOIS-a:92/14-98/19, u dijelu u kojem uređuje status životnog partnerstva u sustavu socijalne skrbi

54. Člancima 64. i 65. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 propisana su prava i usluge iz sustava socijalne skrbi i jamstvo zabrane nepovoljnijeg postupanja.

Ustavni sud ocjenjuje da je legitimni cilj koji se želi ostvariti člankom 64. i člankom 65. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 dodatno osiguranje životnim partnerima za ostvarivanje prava na jednakost pred zakonom zajamčenog člankom 14. stavkom 2. Ustava.

Ustavni sud, stoga, imajući u vidu i razloge iznesene u točkama 44. i 47. ovog rješenja, utvrđuje da članak 64. i članak 65. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 nisu u nesuglasnosti s Ustavom.

e) Ocjena ZoŽPOIS-a:92/14-98/19, u dijelu u kojem uređuje prava i obveze životnih partnera u sustavu obveznog zdravstvenog osiguranja i zdravstvene zaštite

55. Članci 66., 67. i 68. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 propisuju status životnih partnera, njihove djece i djece u njihovoj roditeljskoj ili partnerskoj skrbi u obveznom zdravstvenom osiguranju i mogućnost zaštite zdravstvenih interesa životnog partnera.

Ustavni sud napominje da je člankom 7. stavkom 1. točkom 13. d) i e), točkom 14., točkom 15., točkom 16. i točkom 17., člankom 9., člankom 10., člankom 11. i člankom 12. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju ("Narodne novine" broj 80/13., 137/13., 98/19. i 33/23.; u daljnjem tekstu: ZoOZO:80/13-33/23) propisan krug osiguranika u obveznom zdravstvenom osiguranju.

Ustavni sud primjećuje da je ZoOZO-om:80/13-33/23 pravo na zdravstveno osiguranje priznato svoj djeci do navršениh 18 godina života, a nakon toga pod uvjetima propisanim tim zakonom, nezavisno o tome jesu li njihovi roditelji, usvojitelji ili skrbnici osiguranici.

Također, da je (nakon izmjena izvršenih Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju /"Narodne novine" broj 33/23./; u daljnjem tekstu: ZIDZoOZO:33/23), ZoOZO-om:80/13-33/23 životni partner umrlog osiguranika izjednačen u pravu na zdravstveno osiguranje sa supružnikom umrlog osiguranika, kao i da je nakon raskida životnog partnerstva, u pogledu zadržavanja statusa osigurane osobe izjednačen sa supružnikom nakon razvoda braka.

Ustavni sud ocjenjuje kako je stupanjem na snagu ZIDZoOZO-a:33/23, u skladu s načelom *lex posterior derogat legi priori*, prestao važiti članak 66. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19.

Slijedom navedenog, Ustavni nije ispitao njegovu suglasnost s Ustavom.

Također, Ustavni sud ocjenjuje da je legitimni cilj koji se želi ostvariti člancima 67. i 68. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 zaštita ostvarivanja prava životnih partnera na jednakost pred zakonom zajamčenog člankom 14. stavkom 2. Ustava.

Ustavni sud stoga utvrđuje da članci 67. i 68. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 nisu u nesuglasnosti s Ustavom.

f) Ocjena ZoŽPOIS-a:92/14-98/19, u dijelu u kojem uređuje prava i obveze životnih partnera u vezi sa zapošljavanjem i radnim odnosima

56. Člancima 69. i 70. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 propisana je zabrana diskriminacije životnih partnera i jamstvo zabrane nepovoljnijeg postupanja u vezi sa zapošljavanjem, radnim uvjetima i sudjelovanjem na tržištu rada.

Ustavni sud ocjenjuje da je legitimni cilj koji se nastoji ostvariti člancima 69. i 70. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 dodatna zaštita ostvarivanja prava životnih partnera na jednakost pred zakonom zajamčenog člankom 14. stavkom 2. Ustava.

Stoga, Ustavni sud utvrđuje da članci 69. i 70. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 nisu u nesuglasnosti s Ustavom.

g) Ocjena ZoŽPOIS-a:92/14-98/19, u dijelu u kojem uređuje pristup javnim i tržišnim uslugama

57. Člancima 71. i 72. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 propisana je zabrana diskriminacije u vezi s pristupom svim uslugama na tržištu i u javnom sektoru, te prava u vezi sa sklapanjem ugovora o najmu stana.

Ustavni sud ocjenjuje da je legitimni cilj koji se nastoji ostvariti člancima 71. i 72. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 dodatna zaštita ostvarivanja prava životnih partnera na jednakost pred zakonom zajamčenog člankom 14. stavkom 2. Ustava.

Stoga, Ustavni sud utvrđuje da članci 71. i 72. ZoŽPOIS-a:92/14-98/19 nisu u nesuglasnosti s Ustavom.

58. Slijedom navedenog, na temelju članka 43. Ustavnog zakona riješeno je kao u izreci.

PREDSJEDNIK
dr. sc. Miroslav Šeparović, v. r.